

SOSIAALITYÖ JA LASTEN PAHOINPITELY
Kuka puhuu lasten pahoinpitelystä asiantuntijana?

Annukka Kyytinen
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän Yliopisto
huhtikuu 2008

TIIVISTELMÄ

SOSIAALITYÖ JA LASTEN PAHOINPITELY Kuka puhuu lasten pahoinpitelystä asiantuntijana?

Annukka Kyytinen
Yhteiskuntapolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän Yliopisto
Ohjaaja: Marjo Kuronen
kevät 2008
sivumäärä: 77 sivua

Tutkielmani aiheena on lasten pahoinpitely, jota lähestyn sosiaalityön näkökulmasta tarkastellen miten lasten pahoinpitelyä sosiaalityön erilaisilla professionaalisilla kentillä määritellään ja kenen näkökulmasta ongelmaa lähestytään. Tutkimuksen kohteena ovat niin sosiaalityön viranomaiskäytännöissä elävät puhe- ja toimintatavat kuin sosiaalityön tutkimuksen tapa nimetä ja tulkinta ongelmaa. Tutkimustavoitteenani on vastata kysymykseen ketkä puhuvat lasten pahoinpitelystä asiantuntijana. Konstruktionistinen tutkimusote kulkee läpi koko tutkimukseni kuvaten sitä, miten lasten pahoinpitelystä on ylipäätään tullut sosiaalinen ongelma.

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostaa lasten pahoinpitelyyn ja perheväkivaltaan liittyvä tutkimus. Tutkimuksen aineisto koostuu neljän sosiaalityöntekijän kahteen kuvitteelliseen tapauskuvaukseen tekemästä kirjallisesta arviosta sekä lehtiaineistosta. Tutkimusaihetta ja keräämäni aineistoa lähestyn sosiaalisen konstruktionismin ja diskursianalyysin tutkimusperinteitä hyödyntäen.

Tutkielmassa käytettyjä sosiaalityöntekijöiden kirjoituksia on ollut neljä. Lehtiaineiston muodostavat yhteensä 26 lasten pahoinpitelyä käsittelevää artikkelia. Sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset olen kerännyt syksyllä 1999 lähestymällä sosiaalityöntekijöitä kirjeitse. Tutkimuksen lehtiaineisto on koottu Lastensuojelun Keskusliiton julkaiseman Lapsen Maailma -lehden vuosikerroista vuosilta 1990-2003. Mukana on yhteensä 14 vuosikertaa ja kaikki niissä olleet lasten pahoinpitelyyn liittyvät kirjoitukset.

Lasten pahoinpitely on vaikeasti määritettävissä oleva ongelma, jota monet eri ammattikunnat joutuvat oman työnsä puolesta kohtaamaan. Aineistostani on tulkittavissa sosiaalityöntekijöiden lähestyvän ongelmaa ensi sijassa perheen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitämiseen tähtäävästä näkökulmasta sosiaalityön ja lastensuojelun tutkimuksen tarkastellessa lasten pahoinpitelyä lapsilähtöisemmin. Ongelman asiantuntijana näyttäytyivät niin alan tutkijat kuin viranomaisetkin.

Avainsanat: lastensuojelu, lasten pahoinpitely, perheväkivalta

SISÄLLYS

1 PRELUDI	2
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	6
2.1. Tutkimustavoitteet.....	9
2.2. Tutkimusraportin eteneminen	10
3 LASTEN PAHOINPITELY ILMIÖNÄ - TIEDOSTAMISESTA TULKINTOIHIN	12
3.1. Pahoinpitelyn määrittely	14
3.2. Suomalaisen lasten pahoinpitelytulkinnan kehitys	18
3.4. Lasten pahoinpitelyn laajuus ja sen arviointiongelmat	24
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	32
4.1. Tutkimuksellinen ote.....	32
4.3. Kirjoitusaineiston hankinta	36
4.3. Tutkimuksen lehtiaineisto	41
4.4. Diskurssianalyttiset valinnat	43
5 SOSIAALITYÖ LASTEN PAHOINPITELYN TULKKINA	46
5.1. Sosiaalityöntekijöiden tulkitsema lasten pahoinpitely	46
5.2. Laajempi keskustelu lasten pahoinpitelystä.....	56
5.3. Pohdintaa.....	62
6 LOPUKSI	66
LÄHTEET	68
LIITE 1: Kirje tutkimukseen lupautuneille sosiaalityöntekijöille.....	74
LIITE 2: Aineistolähteet aikajärjestyksessä	75

1 PRELUDI

Väkivalta on vakava yhteiskunnallinen ongelma, jonka joudumme kohtaamaan päivittäin niin lukiessamme sanomalehtien uutisotsikoita kuin seurattessamme television uutistarjontaa. Se elää mukana arjessamme, tahdommepa tai emme eikä siltä ole turvassa kukaan, sillä sen kohteeksi voi joutua missä tahansa.

Osan tästä ongelmavyyhdistä muodostaa lapsiin kohdistuva väkivalta, jota tulen opinnäytetyössäni tarkastelemaan sosiaalityön ja lastensuojelun muodostamassa kontekstissa. Lasten pahoinpitelyn lisäksi tulen käsittelemään myös perheväkivaltaa siltä osin kuin se on lapsiin kohdistuvaksi väkivaltaa. Lasten pahoinpitely ja perheväkivalta eivät ole toisiaan poissulkevia käsitteitä vaan päinvastoin ne kulkevat hyvin monessa suhteessa käsi kädessä.

Yhteiskunnallinen keskustelu lastensuojelusta ja lasten hyvinvoinnista sekä lapsiin, nuoriin ja perheisiin suunnattu hanketoiminta on ollut Tuija Erosen (2007) tekemän katsauksen mukaan vilkasta koko 2000-luvun ajan. Lastensuojelua ja lasten elinolosuhteita käsittelevä tutkimus- ja julkaisutoiminta sekä hanketoimintaan liittyvät selvitykset ovat lisääntyneet. Lasten hyvinvointiin liittyvissä tutkimuksissa on käsitelty sekä lapsia koskettavia erilaisia väkivallan muotoja että auttamiseen liittyviä menetelmiä, lapsiin ja perheisiin kohdistuvia palveluja ja lastensuojelun käytäntöjä. (Eronen 2007, 5-17.)

Lasten kokemaan väkivaltaan kohdistuva tutkimus vaikuttaa sekin lisääntyneen, mutta sitä on tehty pääasiassa aikuisten tai nuorten kokemusten kautta. (Eronen 2007, 17-19.) Poikkeuksen näyttää muodostavan lähinnä Inkeri Eskosen (2005) tutkimus, jossa selvitetään miten ja mitä perheväkivaltaa kokeneet lapset kertovat perheväkivaltaan liittyvistä kokemuksistaan. Vastaavaa lasten perheväkivaltakokemuksiin perustuvaa tutkimusta ei Suomessa ole juuri tehty (Eronen 2007, 19).

Useissa eri yhteyksissä on todettu, että pahoinpitelyä kokeneiden tai sitä tällä hetkellä kokevien määrällinen arviointi on vaikeaa. Esimerkkejä erilaisten tutkimusten puitteissa tehtyjen lukumääräarvioiden summittaisuuksista ja suurista vaihtelevuuksista ovat esittäneet muun muassa Eija Paavilainen ja Tarja Pösö (2003, 25-30). Tehdyt arviot ovat perustuneet lähinnä eri viranomaistahojen tilastointiin sekä ensisijassa aikuisille tehtyihin haastattelui-

hin ja kyselyihin. Näiden kirjavien selvitysten ja tutkimusten joukossa Heikki Sariolan (1990) lähes kahdenkymmenen vuoden takainen tutkimus lapsiin kohdistuvasta väkivallasta vaikuttaisi edelleen olevan laajamittaisin määrällinen tutkimus, jossa pahoinpitelykokemuksia on kysytty suoraan lapsilta.

Oma ajatukseni tehdä opinnäytetyöni lasten pahoinpitelystä syntyi jonkinlaisena jatkeena vuonna 1997 parisuhdeväkivaltaa käsitelleelle kandidaatintutkielmalle, jonka toteutus tapahtui pienryhmässä laadullisena tutkimuksena. Väkivalta-aiheen arkaluontoisuudesta ja synkästä luonteesta huolimatta tuntui luonnolliselta pysytellä tutkimuksellisesti jo tutuksi tulleessa teemassa laajentamalla tarkastelukohdetta kuitenkin parisuhteesta laajempaan yhteisöön: perheeseen.

Sosiaalityön opintojen aikana herännyt kiinnostus lastensuojeluun johdatti minut lähestymään perheväkivaltaa lapsinäkökulmasta käsin. Lisäksi valintani perusteena toimi se huomio, että lasten pahoinpitelyä oli tuolloin sosiaalityössä tutkittu melko niukasti. Halusin omalta osaltani kantaa oman pienen korteni kekoon edistämällä lasten pahoinpitelystä käytävää keskustelua ja siihen kohdistuvaa tutkimusta. Suomalainen lasten pahoinpitelyyn liittyvä tutkimus on lisääntynyt huomattavasti oman opinnäytetyön aloittamisesta lähes kymmenen vuotta sitten, mutta aihevalintani ei tunnu siitä huolimatta ajaneen aikansa ohi.

Lasten pahoinpitely vaikutti aihetta miettiessä sekä hieman arkaluontoiselta että kiehtovalta valinnalta ilmiön vakavan ja salassa pysyttelevän luonteen vuoksi. Aihe tuntui joka tapauksessa sitä valitessani hyvin ajankohtaiselta, sillä yhteiskunnallisessa keskustelussa alettiin tuolloin yhä enenevässä määrin ottaa huolestuneeseen sävyyn kantaa väkivallan lisääntymiseen niin perheissä kuin kaduilla. Päätin näin ollen voittaa aihetta kohtaan tuntemani epävarmuuden ja ryhdyin miettimään näkökulmaa, josta voisin lasten pahoinpitelyä tarkastella. Halusin pureutua ongelmaan toisaalta asiantuntijana ja auttajana toimivan sosiaalityöntekijän ja toisaalta pahoinpitelyn kohteena olevan lapsen näkökulmasta.

Alusta alkaen oli itsestään selvää, että tulen päättämään laadulliseen tutkimusmenetelmään. Se luonnollisesti ohjasi myös tutkimustavoitteeni määrittelyä ja valittavan tutkimusaineiston luonnetta. Lapsinäkökulman saaminen mukaan tutkimukseen ei ole kuitenkaan ollut niin yksinkertaista kuin kuvittelin.

Matkan varrella on tullut useaan otteeseen perustelleeksi tutkimusaiheeni valintaa niin itselle kuin ulkopuolisille johtuen ensisijassa niistä ikävistä ajatuksista, joita lasten pahoinpitely useimmissa meistä synnyttää. Aiheen ahdistavuus oli omalta osaltaan myös johtaa työni kesken jättämiseen. Olen joutunut useaan otteeseen todistelemaan ja vakuuttelemaan itselleni sitä, että työtä ei kannata jättää kesken, vaikka sekin on ajoittain tuntunut hyvin varteenotettavalta vaihtoehdolta. Useiden vuosien vetkuttelun jälkeen tuli kuin tulikin aika, jolloin päätin tarttua itseäni niskasta kiinni ja saattaa aloitetun työn kunnialla päätökseen. Työhön tarttuminen monien pitkien taukojen jälkeen ei ole ollut helppoa, mutta on muistuttanut minua jälleen kerran aiheesta käytävän keskustelun tarpeellisuudesta.

Suurella osalla kodeista lapset tulevat hyvin kohdelluiksi. Kuvan saaminen siitä, millaisen osan muodostavat ne, joita on kohdeltu huonosti, ei ole helppoa, mihin myös Paavilainen ja Pösö (2003a, 25) viittaavat. Rekisterit ja tilastot eivät kerro koko totuutta, sillä osa tapauksista ei tule koskaan ilmi väkivallan verhoutuessa helposti kodin ja perheen yksityisyyteen. Tutkimukseni tarkoituksena ei olekaan varsinaisesti pohtia lasten pahoinpitelyilmiön olemusta ja sen olemassaolon laajuutta, vaan ensisijassa sitä, millaisena ongelmana lasten pahoinpitely sosiaalityön ammatillisessa keskustelussa näyttäytyy ja ketkä sitä ensisijaisesti määrittävät.

Tutkimusmenetelmänä käytän sekä konstruktionistista sosiaalisten ongelmien lähestymistapaa että diskurssianalyysia. Näitä kahta tutkimussuuntausta soveltaen tarkastelen viranomaiskäytännöissä eläviä puhe- ja toimintatapoja, joilla lasten pahoinpitelyongelman olemassaoloa ja siihen puuttumiseksi tarvittavia toimenpiteitä arvioidaan ja määritellään. Tutkimuksen kohteena ovat lastensuojelun ja sosiaalityön professionaaliset kentät mukaan lukien sosiaalityötä tekevät viranomaiset ja sosiaalityön tutkimus sekä muut sosiaalityön kentällä lasten pahoinpitelyn asiantuntijoina mahdollisesti näyttäytyvät tahot.

Empiirinen tutkimusaineistoni koostuu kahdenlaisesta aineistosta. Yhtäältä aineistona toimivat sosiaalityöntekijöiden kirjoittamat tekstit, jotka pohjautuvat heille annettuun vapaa-muotoiseen tehtävään ja kahteen tilannekuvaukseen. Toisaalta tutkimukseni nojaa Lastensuojelun Keskusliiton julkaisemassa Lapsen Maailma -lehdessä olleisiin, lasten pahoinpitelyyn liittyviin artikkeleihin vuosilta 1990-2003.

Tutkimustavoitteen ja poikkeuksellisen aineiston vuoksi on omilla tulkinnoillani ja valinnoillani tutkimustyössäni huomattava rooli. Konstruktionistisen lähestymistavan voi itse asiassa todeta kulkevan läpi koko työn tarkastellen lasten pahoinpitelyn näyttäytymistä sosiaalisena ongelmana.

Tutkimusraportti muotoutuu kolmesta eri osasta. Kahdessa seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni käsitteellistä taustaa ja viitekehystä muotoillen samalla tutkimusongelmaani. Sitä seuraa tutkimusotteen ja aineiston esittely. Työn loppuosassa teen aineistoon nojaavia tulkintoja tutkimuksen teoreettisen käsitteistöön ja tutkimuksellisiin lähestymistapoihin nojaten. Tällä tavoin työn rakenne vastaa sitä miten tutkimuksen toteutus on käytännössä edennyt: ennen mihinkään tiettyyn tutkimusmenetelmään päätymistä ja aineiston keruuta tutustuin melko laajasti lasten pahoinpitelystä olemassa olevaan tutkimukseen ryhtyen vasta sitten tarkemman tutkimustehtävän määrittämiseen ja aineiston hankintaan. Kahta erilaista aineistoani lähestyn hyvin samantyyllisillä kysymyksillä, mutta tulen käsittelemään niitä selkeyden vuoksi erikseen.

Opinnäytetyöni päätösluvussa teen yhteenvetoa tutkimastani aiheesta ja tutkimukseni puitteissa esiin nousseista kysymyksistä ja teemoista. Tässä yhteydessä pohdin myös opinnäytetyöprosessiin viivästymisen vaikutusta tutkimukseni luotettavuuteen.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Lasten pahoinpitely on vakavasti otettava, mutta kaikessa monisäikeisyydessään vaikeasti määritettävissä oleva ongelma. Tutustuessani aiheeseen törmäsin heti ensikättelyssä ongelman arkaluontoisuuden ohella sen määrittelemisen problemaattisuuteen. Mitään yksiselitteistä ja yhtenäistä määritelmää lasten pahoinpitelystä ei tuntunut olevan löydettävissä, vaan ongelman erilaiset painotukset näyttivät nousseen eri ajankohtina eri intensiteeteillä esiin. Määrittelyyn näyttää vaikuttavan olennaisilta osin myös se, kuka sitä tekee.

Erityistä lasten pahoinpitelylle on ongelman olemassaolon liittäminen ensisijassa sen tiedostamiseen ja nimeämiseen. Sen olemassaololle on ollut luonteenomaista niin yleisen huolestuneisuuden, tutkimuksen ja ammattimaisten toimenpiteiden huomattava lisääntyminen sen jälkeen, kun ongelma 1960-luvulla ”löydettiin” (Cooper and Ball 1987, 18). Lääkäreiden toimesta kehitettiin tuolloin pahoinpidellyn lapsen syndrooma -käsite kuvaamaan lapsista löydettyjä vammoja. Käsitteen muodostaminen liittyi lääkäreiden tekemään tulkitaan lapsilla todettujen vammojen synnystä pahoinpitelyn tuloksena. (Pösö 1995, 32.)

Suomessa keskustelu lasten pahoinpitelystä käynnistyi 1970-luvulla osin ulkomaista esimerkkiä seuraten. Meillä poikkeuksellista Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja muissa Pohjoismaissa käynnistyneeseen keskusteluun ja tutkimukseen nähden oli silti ongelman tematisoituminen osaksi perheväkivaltaa. (Pösö 1995, 35.) Perheväkivalta-käsite tuntuu olevan suosiossa edelleen siitä huolimatta, että sitä on aika ajoin kritisoitu lapsen huomiotta jättämisestä perheväkivallan kohteena ja pyritty korvaamaan muilla käsittein. Perheväkivalta on tällöin mielletty enemmän aikuisten keskinäiseksi kuin vanhempien lapsiinsa kohdistamiksi väkivallaksi.

Lapsikeskeisen työn kehittämistä tutkinut Mikko Oranen (2004, 132) puolustaa perheväkivalta-käsitteen käyttöä viitaten tutkimusten osoittaneen perheessä tapahtuvan väkivallan vaikuttavan aina myös lasten elämään riippumatta siitä, ovatko he itse väkivallan varsinaisena kohteena vai eivät. Tässä mielessä käsitteen käyttö on ilmiöstä puhuttaessa hyvin perusteltua. Näin tehtiin muun muassa vuosituhannen vaihteessa toteutetussa Ensi- ja turvakotien Liiton Lapsen Aika -projektissa, joka lähestyi lasten pahoinpitelyä perheväkivalta-käsitteen ja ilmiön kautta (Oranen 2001, 21-23). Myös Inkeri Eskonen (2005, 21) koki per-

heväkivalta-käsitteen toimivaksi tutkiessaan sitä, mitä lapset kertovat omassa perheessään kokemasta väkivallasta.

Suomessa lapset ovat itse asiassa alusta alkaen tulleet huomioiduksi perheväkivaltaa käsittelevässä kirjallisuudessa ja perheväkivallan on nähty voivan kohdistua keneen tahansa perheenjäseneen. Kansainvälinen perheväkivaltakirjallisuus alkoi sen sijaan kohdistaa huomionsa lapsiin perheväkivallan kohteena ja sen todistajina vasta 1980-luvun puolivälissä. (Oranen 2004, 128.) Siihen asti kansainvälistä perheväkivaltakeskustelua tarkasteltiin pääasiassa naisten näkökulmasta.

Lasten pahoinpitelyn rajaaminen ei kaiken kaikkiaan ole kovin yksinkertaista: sitä tapahtuu monessa eri muodossa ja sen voidaan katsoa kohdistuvan lapseen myös epäsuorasti mihin myös Eija Paavilainen (1998, 76-77) tutkimuksessaan viittaa. Arkikielessä pahoinpitely-käsitettä leimaa ajatus fyysisestä väkivallanteosta, josta syystä lasten pahoinpitely tunnutaan useimmin mielleltävän pääasiassa ruumiilliseksi väkivallaksi, jonka seurauksena on jonkin kaltaisia ruhjeita ja vammoja.

Ulkoisia tunnusmerkkejä aiheuttavan fyysisen käyttäytymisen sijaan tai sen ohella pahoinpitely voi olla yhtä hyvin myös henkistä väkivaltaa, jolloin se on jo huomattavasti vaikeammin tunnistettavissa ja arvioitavissa. Lapsen epäsiisteytenä havaittavissa oleva hoidon laiminlyönti on niin ikään mielleltävissä lapsen pahoinpitelyksi, vaikka siitä arkikielessä puhutaan yleensä muilla termeillä. Seksuaalinen hyväksikäyttö puolestaan muodostaa aivan oman kategoriansa määrittelyineen ja auttamismenetelmineen poiketen luonteeltaan ja problematiikaltaan monessakin muodossa muusta pahoinpitelystä. (mm. Taskinen 1982, 1993.) Erilaiset määrittelyt ovat hyvin riippuvaisia pelkästään käyttöyhteyksistään. Näihin määritelmiin ja termeihin tulen palaamaan tarkemmin vielä tuonnempana.

Useat suomalaistutkijat ovat todenneet, ettei edes sosiaalityöntekijöillämme näytä olevan yhtenäistä, vallitsevaa käsitystä lasten pahoinpitelystä. Perheen ongelmien on katsottu käytännössä tulevan yleensä nimetyksi muista lähtökohdista kuin väkivallasta käsin, sillä usein asiakkuuden syntymisen taustalla on muita syitä kuin pahoinpitely (mm. Pösö 1995, Miten auttaa lasta 1993.) Ongelmien kategorisointi on itse asiassa sosiaalityölle hyvin tyy-

pillistä ja asiakkuus rakentuu hyvin pitkälti sen varaan, mihin ongelmien kategoriaan asiakas tulee luokitelluksi (Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 143).

Yhtäällä on todettu harvalla työntekijällä itse asiassa edes olevan koulutuksellisia valmiuksia lasten pahoinpitelyn tai perheväkivallan kohtaamiseen ja siten keinoja puuttua ongelmaan silloinkaan, kun se on selkeästi tiedostettavissa (Taskinen 1993a, 77). Toisaalta myös perinteinen, muun muassa lainsäädännön pitkään ylläpitämä käsitys siitä, että perheessä tapahtuva väkivalta on perheen yksityisasia, on nähty esteenä yhteiskunnan puuttumiselle asiaan (Kiviaho 1993, 50).

Lastensuojelua kokonaisuudessaan on kritisoitu sen byrokraattisuudesta – siitä ettei se huomioi riittävästi lasta ja lapsen tuntemuksia siitä huolimatta, että toimenpiteiden keskiössä aina lapsi itse (Puustinen-Korhonen 1994, 5). Lastensuojelun puitteethan korostavat sekä lainsäädännöllisesti että käytännössä työtä perheiden kanssa. Sosiaalityöntekijän työskentely painottuu tämä korostus huomioon ottaen helposti kodin olosuhteiden pikemminkin kuin lapsen kokemuksen pohtimiseen, joka lähtökohta on varmasti jossain määrin hyvin perusteltu vanhempien auttamisen näkökulmasta (Aronen 1994, 25). Vanhempien kanssa voi olla helpompi asioida muiden ongelmien kautta kuin puuttumalla itse pahoinpitelyyn.

Viime vuosina lapset ja lapsilähtöisyys on joka tapauksessa noussut yhdeksi kiinnostavimmaksi ja keskeisimmäksi aiheeksi sosiaalityön kentällä samoin kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa ylipäätään. Huoli lasten asemasta ja pahoinvoinnista on saanut aikaan uudenlaisen tilauksen lastensuojelulle sekä lasta subjektina tarkastelevalle sosiaalityön tutkimukselle ja ammattikäytännöille. (esim. Eskonen 2005; Forsberg ym. 2006.)

Sosiaalityössä näyttäytyvä uudenlainen lapsilähtöisyys näkyy kiinnostuksena lasten omiin mielipiteisiin ja kokemuksiin sekä lapsen asemaan erilaisissa vuorovaikutuskäytännöissä. Sosiaalityön käytäntöjä pyritään nyt kehittämään siten, että lasten näkemysten huomioimiseen olisi entistä paremmat mahdollisuudet. (Eskonen ym. 2006, 22-26.) Lasten nähdään olevan tarpeen olla mukana tuottamassa tietoa omista kokemuksistaan ottaen huomioon, että lapsi omasta tilanteestaan jotain, mitä kukaan muu ei voi tietää (Hurtig 2006, 167).

Lapsi on saamassa aiempaa suuremman painoarvon sosiaalityön asiakastilanteissa ja kohtaamisissa, mikä tuonee uutta näkökulmaa myös pahoinpideltyjen lasten kohtaamiseen. Edelleen lasten pahoinpitelyyn puuttuminen lienee silti vaarassa jäädä hyvin sattumanvaraiseksi ilman yleisesti tunnustettua pahoinpitelyn määritelmää ja yhteisesti annettuja tai sovittuja toimintakäytäntöjä.

Tutkimukseni lähtökohtana on pahoinpitelyn määrittelyn ongelmallisuuden mukanaan tuoma oletus siitä, että sosiaalityöltä puuttuu erityisresursseja pahoinpitelyn kohtaamiseen ja siihen puuttumiseen sekä pahoinpidellyn lapsen auttamiseen ensisijaisena työn kohteena. Kyse voi yksinkertaisimmillaan olla ongelman emotionaalisesta kieltämisestä lapsen todellisuuden ollessa niin ahdistava, että sen kieltäminen on helpompaa kuin käsitteleminen (Söderholm 2004, 12). Siksi ongelma mahdollisesti hukkuu – tai hukutetaan – sosiaalityössä muiden sosiaalisten ongelmien joukkoon. Tämä huomioon ottaen on mielenkiintoista kysyä, millaiseksi ongelmaksi sosiaalityöntekijät lasten pahoinpitelyn työssään mieltävät ja miten he sitä tulkitsevat.

2.1. Tutkimustavoitteet

Suomalaiselle lastensuojelun ammattikäytännölle on ollut hyvin ominaista tarkastella perhettä ja sen ongelmia yhtenä kokonaisuutena, mihin viittasin jo edellä. Ratkaisut ongelmiin on pyritty näin ollen löytämään perheen toimintakyvyn säilyttämiseen ja vahvistamiseen tähtäävistä tukitoimenpiteistä puuttumatta suoranaisesti mihinkään yksittäisiin ongelma-kohtiin. Myös lasten pahoinpitely on vaikuttanut muiden yksittäisten ongelmien tavoin tematisoituvan osaksi perheen ongelmavyöhytää ilman, että siihen itsessään olisi kiinnitetty erityistä huomiota sen vakavasta luonteesta huolimatta. (mm. Pösö 1995; Miten auttaa lasta 1993.) Muutosta tässä suhteessa on kuitenkin odotettavissa lasten ja lasten kohtaamisen nousua 1990-luvun aikana sosiaalityön keskeiseksi kiinnostuksen kohteiksi.

Tutkimustavoitteenani on tarkastella tutkimusajankohdan aikana sosiaalityössä lasten pahoinpitelystä vallinneita puhetapoja ja sitä, miten sosiaalityöntekijät lasten pahoinpitelyä määrittävät ja ketkä ongelmaa yleisesti ottaen tulkitsevat. Lähestyn tutkimustehtävääni konstruktionistisen sosiaalisten ongelmien tutkimustavan ja diskurssianalyysin avulla tarkastellen millaisen paikan sosiaalityöntekijät itse itselleen lasten pahoinpitelyn käsittelijöi-

nä antavat sekä esittävätkö he ongelman suhteen jonkinlaisia toiveita tai odotuksia muille alan ammattilaisille. Kuka näyttäytyy lasten pahoinpitelyongelman asiantuntijana ja auktoriteettina? Ovatko asiantuntijoita sosiaalityön viranomaiset vai sosiaalityön tutkimus?

2.2. Tutkimusraportin eteneminen

Tarkastelen tutkimuksessani lasten pahoinpitelyä konstruktionistisesti rakentuvana sosiaalisena ongelmana ensisijassa suomalaisen sosiaalityön ja lastensuojelun muodostamassa viitekehyksessä. Tutkimusotteen ja -menetelmien tarkempaa esittelyä sekä aineiston hankinnan kuvaamista edeltää tarina siitä, miten lasten pahoinpitely on alun perinkään noussut tutkimuksellisesti kiinnostavaksi julkisen keskustelun aiheeksi. Seuraavassa luvussa tulen ensin esittelemään lasten pahoinpitelyn tiedostamisen historiaa, eri ilmenemismuotoja ja tulkintoja tuoden lopuksi esiin lainsäädäntöön nojaavaa suomalaista lasten pahoinpitelyn tulkintaa sekä tutkimuksiin perustuvaa tietoa ongelman olemassaolon laajuudesta maassamme. Konstruktionistinen näkökulma kulkee tutkimuksen luonteesta johtuen läpi koko tekstin kysyen ”miten lasten pahoinpitelystä on tullut sosiaalinen ongelma - ketkä ja miten sitä ovat tuottaneet”.

Varsinaisessa tutkimuksen empiirisessä osuudessa tarkastelen pääasiassa sitä, millaisena ongelmana lasten pahoinpitely on sosiaalityöntekijöiden ammatillisessa keskustelussa tutkimusajankohtana näyttäytynyt ja miten sosiaalityöntekijät sitä omalla puheellaan ja toiminnallaan konstruivat. Kenen näkökulmasta ongelmaa tarkastellaan? Antavatko sosiaalityöntekijät itselleen paikan aiheen asiantuntijoina vai vetoavatko he muihin tahoihin auktoriteettina?

Lasten pahoinpitelyn laajuuden arvioimisen suhteen nojaan tutkimuksessani kokonaisuudessaan aiempien tutkimusten antamaan tietoon, sillä näen olennaisempana kuin esittää arvioita ongelman yleisyydestä kuvata sitä, miten ongelmaan suhtaudutaan sekä arvioida niitä keinoja, joilla siihen on mahdollista puuttua silloin, kun se konkreettisessa tilanteessa huomataan. Siitä huolimatta, että tarkastelen lasten pahoinpitelyongelmaa konstruktionistisesta näkökulmasta käsin, haluan kuitenkin korostaa, että kyseessä on todellinen ongelma, joka edellyttää erityistä ammatillista osaamista tullakseen korjatuksi.

Tutkimuksellista vertailunäkökulmaa suomalaiseen suhtautumistapaan ja toimintamalliin tarjoaa muun muassa brittiläinen lastensuojelukeskustelu. Britanniassa lasten pahoinpitelyongelma nimittäin Suomesta poiketen nousi 1960-luvulla yksittäisenä ongelmana lastensuojelun erityiseksi tarkastelukohteeksi ollen edelleen keskeisessä asemassa sosiaalityöntekijöiden toimintaa arvioidessa. (Corby 1987, 2-3.) Tästä kehityksestä osaltaan johtuukin, että brittiläiset sosiaalityöntekijät ovat ajoittain joutuneet vastaamaan lasten pahoinpitelytapauksen yhteydessä hyvin rankkoihinkin syytöksiin niin riittämättömästä toiminnasta kuin ylireagoinnistakin (esim. Merrick 1996; Hall 1997).

Brittiläinen lastensuojelu ja lasten pahoinpitelyongelman käsittely poikkeaa myös siinä mielessä hyvin pitkälti suomalaisesta, että Britanniassa poliisi on tiiviisti mukana käytännön työssä tehden hoitoon ohjauksen ja alkututkimuksen aikana läheistä yhteistyötä sosiaaliviranomaisten ja sosiaaliministeriön kanssa. Tähän on johtanut pääasiassa lasten seksuaalisen hyväksikäytön nouseminen merkittäväksi sosiaalisesti ongelmaksi. (Hall 1997, 152.)

3 LASTEN PAHOINPITELY ILMIÖNÄ - TIEDOSTAMISESTA TULKINTOIHIN

Ilmiönä lasten pahoinpitely ei suinkaan ole uusi, vaan valitettavasti lapset ovat aina olleet aikuisten taholta tapahtuvan niin fyysisen ja henkisen väkivallan kuin laiminlyönnin ja seksuaalisenkin hyväksikäytön kohteena. Ilmiön tiedostamisella sen sijaan ei ole kovinkaan pitkä historia, vaan sen voi katsoa alkaneen vasta 1940-luvulla. Ensiaskeleet tiedostamisessa ja nimeämisessä otettiin tuolloin lääketieteen parissa amerikkalaisten röntgenlääkärien alkaessa kiinnittää huomiota outoihin luunmurtumiin, joita he löysivät tutkitaan lapsista. He olettivat löytöjään uuden lastentaudin oireiksi kunnes oivalsivat niiden olevan lapsista huolehtivien aikuisten aiheuttamia pahoinpitelyjälkiä. Tästä kului kuitenkin vielä pari vuosikymmentä ennen kuin lasten pahoinpitelystä alettiin keskustella nykymerkityksessään. (esim. Lampi 1983.)

Uranoitajina lasten pahoinpitelyn tunnetuksi tekemisessä pidetään yhdysvaltalaisia lastentautien asiantuntijoita Ruth ja Henry Kempeä, jotka kollegoineen ottivat 1960-luvun alussa käyttöön käsitteen "the battered child" (pahoinpidelty lapsi). Käsitteen avulla pyrittiin herättämään niin maan- kuin maailmanlaajuisia huomiota lasten parissa työskentelevien terveydenhuollon ammattilaisten keskuudessa siinä missä yleisestikin. Tavoitteena oli aiheutta koskevan julkisen keskustelun käynnistäminen ja sen myötä pahoinpitelyn ehkäisemiseksi tarvittavien toimenpiteiden aikaansaaminen. (mm. Söderholm 2004, Pösö 1995.)

Samoihin aikoihin Yhdysvalloissa julkaistiin myös ensimmäisiä tilastotietoja ilmitulleista lasten pahoinpitelytapauksista brittiläisen keskustelun seurattessa piakkoin yhdysvaltalaisista esimerkkejä. Lasten pahoinpitelyyn liittyvä kirjallisuus on lisääntynyt huomattavasti niin Yhdysvalloissa kuin Englannissakin 1960-luvun puolivälistä alkaen. Lasten pahoinpitelyä ja hoidon laiminlyöntiä käsitteleviä kansainvälisiä kongresseja on niitäkin järjestetty jo 1960-luvulta lähtien. Suomalaisissa alan ammattilehdissä lasten pahoinpitelystä ja sen ehkäisemisestä kirjoitettiin jo 1940-luvun lopulla, mutta laajempaa keskustelua käynnistyi meilläkin vasta 1970-luvulla. (esim. Lampi 1983.)

Ongelman tiimoilta viime vuosikymmeninä muun muassa Yhdistyneitten Kansakuntien ja Euroopan Neuvoston kannanottojen myötä herännyt julkinen keskustelu ja paheksunta

ovat omalta osaltaan lisänneet lasten pahoinpitelyn tutkimusta niin kansainvälisesti kuin meillä Suomessa. Ilmiön esiintymiseen ja luonteeseen ovat ottaneet kantaa eri tieteenalat lääketieteestä ja hoitotieteestä sosiologiaan ja psykologiaan. Tutkimuksen ongelmana tuntuu vain olevan käsitteellinen kirjavuus, joka johtuu eri aloilla työskentelevien tahojen erilaisista näkökulmista ja lähestymistavoista. Esimerkiksi rikosoikeudellinen näkemys lasten pahoinpitelyyn on luonnollisestikin poikkeava lääketieteellisestä tai humanistisesta suhtautumistavasta. (Paavilainen ja Pösö 2003a, 25-32.)

Ilmiön historiallista vertailua vaikeuttavat lasten pahoinpitelystä eri aikakausina eri yhteiskunnissa vallinneet erilaiset käsitykset, jotka luonnollisesti vaikuttavat myös ongelman havaittavuuteen. On itsestään selvää, että laajempi ja kattavampi määritelmä tuottaa enemmän raportoituja tapauksia. (Merrick 1996, 191.) Lasten pahoinpitelyn lisääntymisen tai sitä vastaan käydyn kamppailun tulosten mittaaminen ei siten ole ongelmatonta edes parin viimeisen vuosikymmenen ajalta muun muassa lasten pahoinpitelyä kuvaavien termien vaihtelun vuoksi. Esimerkiksi alun perin käyttöön otetun "child battering" -termin tilalla on Britanniassa alettu käyttää termiä "child abuse", joka viittaa fyysisistä pahoinpitelyä laajempaan hyväksikäyttöön. Mitään universaaliala näkemystä lasten vahingoittamisesta ei ole toistaiseksi onnistuttu luomaan. (Cooper 1993, 2.) Myös käytössä olevissa termeissä on edelleen niin huomattavaa kirjavuutta ja epäyhdenmukaisuutta (Paavilainen ja Pösö 2003a, 15).

Ongelmaa tutkittaessa ei ole syytä unohtaa myöskään lasten kasvatuskäytäntöjä leimaavaa kulttuurista ulottuvuutta: eri kulttuurit arvostavat lasta eri tavoin ja määrittelevät lapsen pahoinpitelyn omista lähtökohdistaan. Lasten kasvatuskäytännöt eri kulttuureissa saattavat poiketa toisistaan merkittävästi eikä kansainvälisten vertailujen tekeminen ole mahdollista myöskään toisistaan poikkeavien tilastointi-, tutkimus- ja määrittelykäytäntöjen vuoksi (Paavilainen ja Pösö 2003a, 29).

Lasten pahoinpitelystä konstruktionistisesti mielenkiintoisen tarkastelukohteen tekee se seikka, että olemassaolostaan huolimatta lasten pahoinpitely ei ole ollut sosiaalinen ongelma ennen kuin muutamat tahot ovat nostaneet sen esille pitäen sitä lapselle vahingollisena ja aikuiselle epänormaalina käyttäytymisenä. Lasten pahoinpitely on näin ollen ja itse asiassa hyvin suosittu esimerkki sosiaalisesti konstruoituneesta ongelmasta. Yhtä "oikeaa"

määritelmää sosiaalisesti konstruoidulle ongelmalle on vaikea löytää nimenomaan siitä syystä, että eri toimijat tarkastelevat sitä eri näkökulmasta ja tehdyt tulkinnat sen vahingollisuudesta ja epänormaaliudesta ovat erilaisia ja ohjaavat eri aikakausina ongelman yleistä määrittelyä ja siihen suhtautumista eri tavoin. (Pösö 1995, 32-34.)

3.1. Pahoinpitelyn määrittely

Vielä 1900-luvulla oli yleisesti vallalla näkemys, jonka mukaan lapset ovat olleet vanhempiensa omaisuutta, ja vanhemmat ovat saaneet kohdella heitä miten haluavat. Vanhemmilla on ollut vastuu lapsistaan, ja julmaa kohtelua on perusteltu käsityksellä ankaran ruumiillisen kurituksen välttämättömyydestä kurin säilymiseksi ja kasvatuksen apuna. (Kempe ja Kempe 1981, 14.) Vanhempien laillinen valta lapseensa on kuitenkin muuttunut viime vuosisadan kuluessa. Sitä kuvaa muun muassa kehitys lainsäädännön suhtautumisessa lapsen ruumiilliseen koskemattomuuteen (Heiliö 1994, 97).

Asenteissa tapahtuneista muutoksista huolimatta kaikkialla maailmassa monet lapset tulevat yhä pahoinpidellyiksi tai joutuvat muulla tavoin kohtaamaan heitä vahingoittavaa väkivaltaa. Kivun tuottaminen aikuisille on yleensä kriminalisoitu, mutta lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa puolustellaan kurituksen nimissä sen ollessa edelleen sallittua suurimmassa osassa maailmaa. Rajan vetäminen pahoinpitelyn ja kurituksen välillä on joka tapauksessa hyvin tulkinnanvarainen. (Taskinen 1993b, 14.) Nykyiselläänhän rajanvedon tarvetta ei meillä Suomessa edes ole syystä, että ruumiillinen kuritus on laissa kiellettyä.

Yleensä lasten pahoinpitely (child abuse) on ollut tapana luokitella lapsesta huolehtivien aikuisten toiminnan kautta neljään ryhmään: fyysinen pahoinpitely, psyykkinen pahoinpitely, laiminlyönti ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Muun muassa asiaa julkisuuteen nostaneet Kempet (1981,16) ovat erottaneet juuri nämä neljä eri muotoa puhuessaan lasten pahoinpitelystä ja sen vaikutuksista: Samaa luokittelua käytetään paljon muussakin aihetta koskevassa kirjallisuudessa, joten esittelen muodot heidän erottelunsa mukaisesti. Käytännössä erot pahoinpitelyn muotojen välillä ovat kuitenkin usein epäselvät, sillä puhtaita pahoinpitelyn tyyppejä on vaikea löytää.

Fyysinen pahoinpitely on lapselle kipua aiheuttavaa ja ruumiillisesti vahingoittavaa toimintaa. Seurauksena on yleensä lääkärin hoitoa vaativa mustelma, palovamma, kallonmurtu-

ma, luunmurtuma, sisäelinvamma, viiltelyhaava tai myrkytys. Fyysistä väkivaltaa on esimerkiksi lyöminen, potkiminen, tupakalla polttaminen, hiuksista repiminen tai kuristaminen, mutta myös kemiallinen väkivalta kuten esimerkiksi päihteiden tai tarpeettomien lääkeaineiden antaminen. Fyysisten oireiden ja vammojen lisäksi voi pitkän aikavälin vaikutuksena olla pelon, vihan tai epäluottamuksen herääminen tai väkivaltaisen käyttäytymismallin omaksuminen.

Psyykinen pahoinpitely kuten jatkuva pelottelu, moittiminen, nöyryyttäminen, torjuminen, vähättely tai muu lapseen kohdistuva psykologinen uhka vaarantaa lapsen henkistä kehitystä ja hyvinvointia. Henkistä pahoinpitelyä sisältyy aina ruumiilliseen kurittamiseen tai fyysiseen pahoinpitelyyn, mutta sitä voi esiintyä myös hyvän fyysisen huolenpidon yhteydessä. Psykkiseksi pahoinpitelyksi voidaan katsoa myös vanhempien riitely tai väkivaltainen käyttäytyminen toisiaan kohtaan lapsen ollessa sivustakatsojana.

Laiminlyönti tarkoittaa puutteellista hoitoa tai huolenpitoa. Laiminlyödessään lasta huoltaja ei huolehdi riittävästi lapsen terveydestä, fyysisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta sekä yleisestä hyvinvoinnista. Emotionaaliseen huolenpitoon kuuluu myös positiivisen huomion saaminen vanhemmilta. Laiminlyönnistä voi kasvun jälkeensä jääneisyyden ohella kertoa esimerkiksi lapsen epäsiisteys, tunne-elämän häiriöt, masentuneisuus tai henkinen jälkeensä jääneisyys.

Seksuaalinen hyväksikäyttö on lapsen sukupuolielimiin ja sukupuoliisiin tunnusmerkkeihin kohdistuvaa ruumiillista pahoinpitelyä. Se voi tarkoittaa myös sukupuoliyhteyttä tai sen yritystä tai muuta lapsen ruumiillista koskemattomuutta loukkaavaa tekoa kuten sukupuolielinten koskettelua. Oman erityislaatuisuutensa vuoksi seksuaalinen pahoinpitely on usein muusta pahoinpitelystä erikseen käsiteltävä ongelma.

Maailman terveysjärjestö WHO (World Health Organization) on määritellyt lapsen kaltoinkohtelun sisältävän kaikki sellaiset fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin tai kaupallisen tai muun riiston, josta seuraa todellista tai mahdollista vaaraa lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai ihmisarvolle suhteessa, jossa on kyse vastuusta, luottamuksesta tai vallasta. Uuden kasvavan lasten kaltoinkohteluun liittyvän ilmiön on tuonut mukanaan internet mahdollistaessaan lasten kuvien

jakamisen pornografisessa ja pedofiilisessä tarkoituksessa. Kyse on maailmanlaajuisesta ongelmasta, johon on vaikea tarttua kansainvälisesti yhtenevän lainsäädännön puutteessa. (Söderholm 2004, 11-12.)

Lapsen pahoinpitely voi olla paitsi erimuotoista myös hyvin eriasteista pienestä tönäisystä aina vakaviin vaurioihin johtaviin väkivallan tekoihin asti. Usein lapsen kohdistuneita fyysisen väkivallan ilmauksia saatetaan perustella halulla kasvattaa. Tarkoituksena ei monissa tapauksissa liene suinkaan vahingoittaa lasta saati saattaa häntä hengenvaaraan. Siitä huolimatta muun muassa Eija Paavilaisen (1998, 77-78) aineistosta käy silti ilmi käytettyjen "ojentamiskeinojen" vaihtelevuudesta lievästä tukistamisesta tai luunapin antamisesta rajuun potkimiseen ja puukottamiseen asti. Näitä jälkimmäisiä väkivallan ilmauksia voidaan Heikki Sariolan (1990) tekemän jaon mukaan pitää jo vakavana väkivaltana. Hän on omassa lasten väkivalta- ja seksuaalikokemuksia käsittelevässä tutkimuksessaan jakanut vanhempien lapsiinsa kohdistamat väkivaltaiset reaktiot teon vakavuuden perusteella kolmeen luokkaan:

- 1) symboliset aggression ilmaukset tai väkivallalla uhkaaminen
- 2) lievä väkivalta eli niin sanottu traditionaalinen kuritus, johon lukeutuvat tönäisyt, ravistelut, tukistaminen, läimäyttäminen, piiskan ja selkäsaunan antaminen
- 3) vakava väkivalta.

Empiirisen tutkimuksen kannalta teon tarkoitukset ja seuraukset ovat Sariolan (1990) mielestä kelvottomia pahoinpitelyn kriteereitä, joten tästä syystä hän on ottanut kriteeriksi nimenomaan itse teon, joka on määritelty tulkintaongelmien välttämiseksi pelkkää pahoinpitelyä tarkemmin esimerkiksi tukistamiseksi ja tönäisyyksi. (Sariola 1990, 17.)

Sirpa Taskinen (1993b) puolestaan jakaa pahoinpitelyn erilaiset ilmenemismuodot edelleen vielä aktiiviseen ja passiiviseen viitaten jälkimmäisellä hoidon laiminlyöntiin ja heitteillejättöön. Hän huomioi myös kemiallisen väkivallan omana kategorianaan. Esimerkiksi rauhoittavien lääkkeiden tai oluen antaminen lapselle, jotta hän nukkuisi eikä häiritsisi aikuisia, on aktiivista kemiallista väkivaltaa. Se, että lapselle ei anneta hänen tarvitsemiaan lääkkeitä, on puolestaan passiivista kemiallista väkivaltaa, johon sisältyy myös lasta vaurioittava raskaudenaikainen alkoholin tai huumeiden käyttö. (Taskinen 1993b, 15-18.)

Edelleen lasten pahoinpitely voidaan Eija Paavilaisen (1998) esittämällä tavalla jakaa myös suoraan ja epäsuoraan pahoinpitelyyn. Lapsen aikuisen toimesta kohdistuva pahoinpitely on suoraa. Epäsuora sen sijaan kohdistuu muihin perheenjäseniin ja heijastuu siitä kautta lapsiin. (Paavilainen 1998, 76-77.)

Sosiaalihuollon ja Lääkintöhallituksen yhteisestä seminaarista laaditun muistion mukaan (Taskinen 1982, 17) pahoinpitelyn rajaamisen arviointiperusteena on käytetty havaittavissa olevia fyysisiä vammoja tai jälkiä, lapselle aiheutuneita pitkäaikaisia psyykkisiä ongelmia kuten pelkoa, ahdistusta tai turvattomuutta sekä kasvattajan välinpitämättömyyttä, vihamielistä, kohtuuttomasti vaihtelevaa tai muulla tavoin vahingollista kokonaisuutta. Pahoinpitely on sen mukaan tunnistettavissa fyysisten havaintojen tai psyykkisten tunnusmerkkien ja oireilun kautta.

Kaikki pahoinpitelyn muodot aktiivisesta passiiviseen ja suorasta epäsuoraan väkivaltaan vahingoittavat lasta jossain määrin. Seurauksena pahoinpitelystä lapsi voi muun muassa kokea turvattomuutta ja pahaa oloa, jotka ilmenevät tilapäisinä tai mahdollisesti jopa pysyvinä fyysisinä, sosiaalisina tai tunne-elämän häiriöinä. (Paavilainen ym. 1996.) Pahoinpitelyn luonteen ohella lapsen saamiin vaurioihin vaikuttavat myös hänen kehitystasonsa, yksilöllinen alttiutensa ja haavoittuvuutensa. Pahimmassa tapauksessa pahoinpitelyn seuraukset voivat ilmetä pitkäaikaisina ja jopa korjaamattomina psyykkisinä ongelmina. (Turunen 2004, 189-201.) Lapsen omat ominaisuudet, perheen sisäiset tekijät ja ulkopuolisen verkoston toiminta voivat kuitenkin suojata lasta traumaattisilta kokemuksilta, mistä syystä lapsen elämäntilannetta onkin usein tarpeen tarkastella kokonaisuutena siinä vaiheessa, kun pahoinpitelylle haetaan ratkaisua (Oranen 2001, 27).

Kautta aikojen pahoinpitelyn määrittämistä ja rajaamista ovat eittämättä problematisoineet ja leimanneet käsitykset pahoinpitelyn ja ruumiillisen kurittamisen välisistä eroista, joka näkyy määritelmässä edelleen huolimatta siitä, että ruumiillinen kurittaminen on ollut Suomessa kiellettyä jo yli 20 vuotta. Toisaalta uuden ongelman määrittelyille tuo myös pahoinpitelykäsitteen laajentaminen koskemaan myös sellaista väkivaltaa, joka ei kohdistu suoranaisesti lapseen. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii aiemmin mainitsemani Lapsen Ai-

ka –projekti, jossa myös muuta perheen sisällä tapahtuvaa, lasta vahingoittava väkivaltaa on nostettu vahvasti esiin (Oranen 2001).

Olen perustanut oman tutkimukseni siihen lähtökohtaan, että lasten pahoinpitely sisältää myös lapsen henkisen vahingoittamisen. Muihin perheenjäseniin kohdistuvaa väkivaltaa ja sen vaikutusta lapseen en tässä yhteydessä tarkemmin tarkastele ja myös seksuaalisen hyväksikäytön seurauksineen olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle. Sen käsitteleminen muun pahoinpitelyn ohella edellyttäisi huomattavasti mittavampaa ja menetelmällisesti huomattavasti haastavampaa tutkimusta.

3.2. Suomalaisen lasten pahoinpitelytulkinnan kehitys

Viime vuosisadalla lapsen, vanhemman ja yhteiskunnan keskinäiset valtasuhteet kokivat maassamme uusia lainsäädännöllisiä tuulahduksia kahteen otteeseen. Vanhassa 1800-luvun lopulla hajonneessa maatalousvaltaisessa sääty-yhteiskunnassa lapsuutta oli leimannut elämän yhteisöllisyys ja patriarkaalisuus, jossa isän auktoriteetti niin vaimoon, lapsiin kuin palkollisiinkin nähden oli ehdoton. (Pulma 1987, 12.) Lapsi oli täysin epäitsenäinen vanhempiensa kasvatusta ja kuritusvallan alainen perheenjäsen vielä 1900-luvun ensi vuosikymmeninäkin huolimatta teollistumisen ja sen myötä sosiaalipolitiikan ja lastensuojelun orastavasta kehityksestä.

Vuoden 1734 holhouslakiin perustuva kasvatussäännös velvoitti edelleen lapsen holhoojaa kasvattamaan lasta jumalanpelkoon, hyviin avuihin ja siveyteen, mikä kristillisen ihmiskäsityksen mukaan edellytti, että tottelemattomasta lapsesta kitkettiin perisyntien vaikutukset tarvittaessa ankarankin ruumiillisen kurituksen avulla. Riittävien lastensuojelusäännösten, järjestetyn valvonnan ja lastensuojeluasioissa toimimaan velvoitettujen viranomaisten puuttuessa yhteiskunta saattoi puuttua vain kaikkein törkeimpiin lasten kaltoinkohtelu- ja laiminlyöntitilanteisiin. Vuoden 1936 lastensuojelulaki toi tilanteeseen ensimmäisen merkittävän parannuksen luodessaan menettelysäännökset ja edellytykset huostaanotolle. Edelleen jäi kuitenkin voimaan oikeutus lievään pahoinpitelyyn kuritustarkoituksessa. (Heiliö 1994, 98-99.)

Lastensuojelulainsäädännön kehittämisessä päästiin maassamme eteenpäin vuoden 1936 jälkeen vasta 1960-luvulla, ja senkin jälkeen kesti vielä pari vuosikymmentä ennen kuin uusi lapsen etua korostava lastensuojelulaki säädettiin ja saatiin voimaan vuonna 1984. (Pulma 1987, 216.) Tuolloin tapahtui täyskäännös lapsen, vanhempien ja yhteiskunnan keskinäisissä oikeussuhteissa.

Uudella lailla parannettiin olennaisesti lapsen asemaa suhteessa vanhempiinsa ja yhteiskunnan valtaan, sillä sen perusteluissa korostettiin, ettei lasta enää kohdella epäitsenäisenä vanhempainvallan, kasvatuksen ja huolenpidon kohteena, vaan itsenäisenä oikeustoimijana turvaten hänen oikeutensa hyvään huolenpitoon. Lapsen etujen ja oikeuksien joutuessa ristiriitaan hänen vanhempiensa intressien kanssa, tulee tehtävien ratkaisujen ja toimenpiteiden ensisijaisesti toteuttaa lapsen etua. Lapsen mielivaltainen alistaminen ja ruumiillinen kurittaminen tulivat kielletyiksi ja huoltajalle asetettiin velvoite turvata lapsen hyvinvointi. (Heiliö 1984, 99-100.)

Vuonna 2007 lastensuojelulakia uudistettiin jälleen tavoitteena selkiyttää ja nykyaikaistaa lastensuojelun säädöspohjaa. Pyrkimyksenä on uuden lain myötä muun muassa siirtää lastensuojelutoimenpiteiden painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon sekä yhtenäistää lastensuojelun käytäntöjä eri puolilla maata. Uusi laki säätää aiempaa tarkemmin menettelytavoista lastensuojeluasioissa ja määrittelee terveydenhuollon erityisvelvollisuuksiksi lasten tarvitsemien seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvien palvelujen hoitamisesta kiireellisenä.

Rajan vetäminen ruumiillisen kurittamisen ja lasten pahoinpitelyn välille on Suomessa oikeastaan ollut ensisijassa siitä syystä hyvin ongelmallista, että kurittamista on aiemmin pidetty vanhempien oikeutena ja jopa lakisääteisenä velvollisuutena kasvatettaessa lapsia hyviin tapoihin. Lasten ruumiillista kurittamista kasvatusvälineenä ovat vanhempien ohella olleet oikeutettuja käyttämään myös opettajat ja muut kasvattajat (Taskinen 1982, 6).

Jo vanhojen sanontojen “Joka vitsaa säästää, se lastaan vihaa“ tai “Joka kuritta kasvaa, se kunnialta kuolee“ viljeleminen on varma merkki siitä, että ruumiillista kurittamista on pidetty luonnollisena osana kasvatusta sen kyseenalaistamisen sijaan. Pohjoismaisten vertailujen valossa ruumiillinen kurittaminen oli itse asiassa Suomessa paljon pidempään hyväk-

syttyä ja myös yleisempää kuin pohjoismaisissa naapurimaissamme Ruotsissa ja Norjassa, joissa se kiellettiin jo 1970-luvulla (Taskinen 1982, 6-7).

Lastensuojelulain tavoitteena on ennen kaikkea tukea lapsiperheitä niiden kasvatustehtävässä sekä ehkäistä erilaisten ongelmien syntymistä. Lapsen edun toteutumisen valvojaksi on nimetty sosiaalityö. Sosiaali- ja terveystieteiden ensisijaisena tehtävänä lasten pahoinpitelyn ja hoidon laiminlyönnin osalta on siten niiden ehkäiseminen eri tavoin. Tärkeimpiä keinoja sen tekemiseksi ovat perheen sosiaalisten ja taloudellisten paineiden vähentäminen, asenteisiin vaikuttaminen siten, että väkivaltaisuuden malleja pyrittäisiin yhteiskunnassa vähentämään, perheiden auttaminen lasten kasvatuksessa sekä yleensäkin perheiden tukeminen ja pyrkimys vaikeuksien mahdollisimman varhaiseen havaitsemiseen (Taskinen 1982, 41).

Niissä tilanteissa, joissa lasten pahoinpitelyä on jo päässyt tapahtumaan tai joissa sitä epäillään, asettaa lastensuojelulaki erityisiä velvoitteita viranomaisille. Viranomaisten ilmoitusvelvollisuus sosiaalityöntekijöille lastensuojeluasioissa on vaitiolovelvollisuuden ylittävä periaate, joka tekee kunnallisesta lastensuojelusta keskeisen lasten pahoinpitelyyn puuttuvan tahon sekä ilmoitusten vastaanottajana että niiden käsittelijänä. Sosiaaliviranomainen on velvollinen selvittämään kaikki hänelle tulleet lastensuojeluilmoitukset ja epäilyt sekä ryhtymään lastensuojelullisiin toimenpiteisiin silloin, kun se katsotaan aiheelliseksi.

Laissa vuosisatojen saatossa tapahtuneet muutokset kertovat omaa tarinaansa muuttuneesta asenteesta lasten pahoinpitelyyn sekä siitä, miten vanhempien oikeuksien sijaan on alettu korostaa lapsen oikeuksia ja etua. Aiemmin hyvänä ja jopa välttämättömänä kasvatusteknoina nähty ruumiillinen kurittaminen on vähitellen kyseenalaistettu ja lasten koskemattomuutta on alettu pitää lapsen perusoikeutena. Toisaalta lasten pahoinpitely lastensuojelullisena ongelmana vaikuttaa alkaneen jäädä aiempaa helpommin muiden lastensuojeluongelmien taustalle tulematta sellaisenaan harvemmin enää kategorisoitua.

Vielä ensimmäisen lastensuojelulain aikana vuodesta 1936 vuoteen 1983 lasten pahoinpitelyä pidettiin omana erityisenä lastensuojelullisena ongelmana ja se muodosti lastensuojelullisten toimenpiteiden tilastoinnissa aivan oma kategoriansa. Lapsen pahoinpitely tai

hengen, terveyden tai siveyden vaara kodissa oli itsestään selvä lapsen oloihin puuttumisen peruste, joka esiintyi myös huostaanottopäätöksiä perustelevissa lomakkeissa omana kohdanaan. Uuden lastensuojelulain tullessa voimaan vuonna 1983 tapahtui asian suhteen merkittävä muutos. Enää ei pidetty perusteltuna listata yksittäisiä ongelmia tai ongelmatilanteita, vaan tilanteet, jolloin lastensuojelullisesti on tarpeellista puuttua lapsen elämään, alettiin määritellä yleisellä tasolla. Muutoksen myötä lastensuojeluviranomaisille annettiin muun muassa aiempaa suurempi tapauskohtainen tulkintamahdollisuus samalla kun lasten pahoinpitely tilastollisena teemana katosi siinä missä muutkin spesifisti määritellyt lastensuojelutarpeet. Tämä on merkinnyt myös sitä, että aiemman kaltaista tietoa lasten pahoinpitelyn yleisyydestä lastensuojelullisten toimenpiteiden perustana ei ole lainmuutoksen jälkeen ollut saatavilla. (Pösö 1995, 38-39.) Tätä tilannetta ei tulle muuttamaan myöskään uusi, vuonna 2007 voimaan tullut lastensuojelulaki.

Suomalaiselle lasten pahoinpitelyn tulkinnalle on alusta alkaen ollut tunnusomaista sen viranomaislähtöisyys. Ilmiön olemassaolon ovat meillä ensi sijassa nostaneet esille sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset. (Pösö 1995, 37.) Sen sijaan brittiläistä keskustelua lasten pahoinpitelystä on vastakohtana tälle leimannut voimakkaastikin sosiaalityöhön kohdistunut kritiikki ja viranomaisyytelyt (Cooper 1993, 7-13). Lasten pahoinpitely sosiaalisena ongelmana on noussut Britanniassa esiin ensisijassa niin median kuin julkisen ja poliittisenkin keskustelun myötä niiden vaikuttaessa voimakkaasti myös yksityiskohtaisten toimintamuotojen ja menettelytapojen syntyyn samoin kuin lainsäädännön uudistamiseen (Parton, Thorpe and Wattam 1997, 18).

Hyvin tyypillistä ja omaleimaista suomalaiselle lasten pahoinpitelyn tematisoinnille on ollut sen liittäminen osaksi perheväkivaltaa. Myös viimeaikainen aiheeseen liittyvä kotimainen tutkimus on hyvin usein nojannut tähän käsitteeseen (mm. Oranen 2001, Eskonen 2005).

3.3. Lasten pahoinpitelykeskustelu osana perheväkivaltakeskustelua

Yleensä perheväkivaltakeskustelun herääminen niin Skandinaviassa kuin useissa muissakin maissa on liittynyt feministiliikkeeseen ja sen vaatimukseen parantaa naisten asemaa ja vähentää naisiin kohdistuvaa pahoinpitelyä. Tässä yhteydessä lapsiin kohdistuva väkivalta

tai perheväkivallan vaikutus lapsiin ei ole juurikaan tullut esille, kun taas Suomessa on kuljettu toista tietä ja nimetty perheväkivalta alusta alkaen nimetty koko perheen ongelmaksi. (Peltoniemi 1984, 16-17.)

Ero painotuksessa johtunee siitä, että muualla aiheesta keskusteltiin kuuluvammin naisliikkeiden aktivistien ja tutkijoiden toimesta kun taas Suomessa se nousi näkyvimmin esiin sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten toimesta tehtyjen toimenpiteiden ja selvitysten kautta kuten edelläkin jo mainittiin (Pösö 1995, 35). Kun suuren osan parisuhdeväkivallasta tämän lisäksi on todettu tapahtuvan perheissä, joissa on lapsia, on tultu siihen tulokseen, ettei lasta ja hänen asemaansa yksinkertaisesti voida sivuuttaa perheväkivallasta keskusteltaessa (Lehtonen & Perttu 1999, 99). Toista mieltä asiasta ovat olleet esimerkiksi brittiläiset naisaktivistit ja pahoinpidellyt naiset, joilla päinvastoin on ollut tapana kritisoida sosiaalityötä lastensuojelun priorisoimisesta (Mullender 1997).

Perheväkivaltaa on aina ollut olemassa, mutta niin ihmeelliseltä kuin se nykyisen väkivaltakeskustelun puitteissa kuulostaa, on sitä aiemmin pidetty enemmän normaaliin elämäänmenoon kuuluvaksi asiaksi kuin siitä jotenkin poikkeavaksi. Terminä perheväkivalta on vakiintunut suomalaiseen käyttöön vasta parin viimeisen vuosikymmenen aikana muun muassa Teuvo Peltoniemen (1984) laajan tutkimuksen myötä. Englannin kielessä ilmiötä kuvataan sanoilla “family violence“ (perheväkivalta) ja “domestic violence“ (kotiväkivalta), jotka molemmat viittaavat ilmiön esiintymispaikkaan. Feministit puolestaan käyttävät mieluummin perheväkivaltaa olennaisesti suppeampia käsitteitä “battered wife“ (pahoinpidelty vaimo) ja “male violence against women“ (miesten naisiin kohdistama väkivalta) painottaessaan naista perheväkivallan kohteena.

Naisen tai vielä eritellymmin vaimon pahoinpitelystä puhuminen rajaa aina niin tekijän kuin uhrinkin, kun taas Peltoniemen (1984) näkemyksen mukaan perheväkivaltaa voidaan tarkastella tätä paljon laajemmin kysymällä kuka perheessä pahoinpitelee ketä. Kaikkia eri-ikäisten perheenjäsenten välisiä ristiriitoja on olemassa, ja todellisuudesta löytyy perheväkivallan muodoille omat nimityksensä tekijöiden ja uhrien mukaan. Myös sanallinen väkivalta on huomioitava perheväkivaltaa tarkasteltaessa, sillä se vahingoittaa uhria siinä samassa missä fyysinenkin väkivallan ilmaus. Perheväkivalta onkin monitahoinen ja hankalasti määriteltävä käsite jakautuessaan moneen osaan sekä osapuolten että väkivallan

luonteen osalta. (Peltoniemi 1984, 26-29.) Ongelmaa jäsennetään aina tilannekohtaisesti, mikä vaikeuttaa yhtenäisen määritelmän löytämistä. Lainsäädännön näkökulma poikkeaa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tai tutkimuksen näkökulmasta ja toisaalta ongelmaa määritellään myös teoissa ja toiminnassa. (Eskonen 2005, 19.)

Yleisesti hyväksyttyä perheväkivallan määritelmää ei ole lukuisista yrityksistä huolimatta onnistuttu luomaan, mutta tavallisesti sillä voidaan todeta viitattavan perheen sisällä tapahtuvaan fyysiseen, psyykkiseen tai seksuaaliseen väkivaltaan, joka kohdistuu puolisoon, lapseen tai muuhun perheeseen kuuluvaan henkilöön. (Kiviaho 1993, 48.) Miten tahansa perheväkivalta määritelläänkin, se ei kuitenkaan muuta sitä tutkimuksissa esiin tulevaa tosiseikkaa, että perheissä tapahtuvan väkivallan kohteena ovat pääasiassa naiset ja lapset. Ero määrittelyssä vaikuttaakin lähinnä siihen, millä tapaa ongelmaan suhtaudutaan ja miten sitä käsitellään.

Suomessa perheväkivallasta tuli syyskuussa 1995 syytteen alainen rikos. Tämä mahdollistaa myös lasten pahoinpitelytapauksen aiempaa paremman esille tulon siinä mielessä, että rikosilmoituksen voi nykyisellään tehdä kuka tahansa muukin kuin väkivallan kohteeksi joutunut. Omalta osaltaan lastensuojelulain määräämä ilmoitusvelvollisuus pyrkii antamaan kaikille viranomaisille edellytykset puuttua esille tulevaan lasten pahoinpitelyyn ohittaessaan terveyden- ja sosiaalihuollon yleisen vaitiolovelvollisuuden. Epäselvyyksien vuoksi ilmoitukset jäävät kuitenkin helposti tekemättä ja edelleen väkivalta jää viranomaisilta piiloon ongelman pysytellessä perheen keskinäisenä salaisuutena sekä tekijöiden että uhrien toimesta. Lainmuutokset viestittävät joka tapauksessa yhteiskunnassa vallitsevaa käsitystä väkivallan tuomittavuudesta ja ylipäättään ongelman olemassaolon tiedostamisesta.

Lapsiperheessä tapahtuvan niin fyysisen kuin henkisen väkivallan koetaan uhkaavan ennen kaikkea lasten hyvinvointia ja terveyttä myös silloin, kun se ei suoranaisesti kohdistu lapseen. Väkivaltainen ilmapiiri ei suo kehittyvälle lapselle riittäviä edellytyksiä tasapainoiseen henkiseen kasvuun ja tarvitsemansa turvan kokemiseen. (Väkivaltaa kokeneiden ammattiauttaminen 1998, 7.) Perheessä tapahtuvalla väkivallalla voi kaiken kaikkiaan olla hyvin monitahoisia vaikutuksia. Lapsella voi esimerkiksi ilmetä erilaisia käyttäytymishäiriöitä kuten mukautumista, lisääntynyttä aggressiivisuutta, pelkoja ja ahdistuneisuutta.

Lapsi voi jopa kokea syyllisyyttä muihinkin perheenjäseniin kuin itseensä kohdistuvasta väkivallasta. (Lehtonen & Perttu 1999, 100-101.)

Vanhempien väkivaltaisen käyttäytymisen myötä perheen ongelmat yleensäkin heijastuvat väistämättä lapseen ja lapsi, joka joutuu seuraamaan vanhempiensa jatkuvaa tappelua, oppii myös pitämään väkivaltaa osana normaalia elämää ja hyväksyttynä perheongelmien ratkaisuvälineenä (Peltoniemi 1984, 69). Monissa tutkimuksissa onkin tullut ilmi, että väkivallan käyttö siirtyy usein sukupolvesta seuraavaan. Asiaan viitataan usein myös pohdittaessa nykynuorten väkivaltaisuuden lisääntymistä. Kotona opittujen mallien katsotaan heijastuvan lasten ja nuorten käyttäytymiseen, ja kaduilla esiintyvän väkivallan lisääntyminen menee osittain lisääntyneen perheväkivallan piikkiin.

Lasten pahoinpitelykeskustelun liittäminen perheväkivaltakeskusteluun toisaalta laajentaa ongelman tarkastelunäkökulmaa katsottaessa myös vanhempien keskinäisten ristiriitojen ja välienselvittelyjen vaikuttavan lapseen, mutta samalla se kuitenkin rajaa melko tiukasti lasten pahoinpitelyn perheen sisälle. Tällöin jää ikään kuin huomiotta se, että lapsi saattaa joutua väkivallan tai hyväksikäytön kohteeksi myös muiden aikuisten kuin vanhempiensa toimesta. Tässäkin suhteessa suomalainen lasten pahoinpitelykeskustelu poikkeaa esimerkiksi brittiläisestä, jossa kiinnitetään lasten vanhempien ohella huomiota ylipäätään kaikkiin lapsesta huolehtiviin ja hänen kanssaan työskenteleviin henkilöihin (mm. Parton et al. 1997, Merrick 1996).

Oma tutkimukseni liittyy perheväkivaltaan siltä osin kuin se kohdistuu lapsiin, mutta parisuhdeväkivallan olen sen sijaan rajannut tutkimuksestani ulos. Tätä voidaan eri keskusteluna.

3.4. Lasten pahoinpitelyn laajuus ja sen arviointiongelmat

Tilastoja ja tutkimustietoa lasten ja lapsiperheiden ongelmista, lasten pahoinpitelyn ja perheväkivallan esiintymisestä on toki olemassa, mutta hyvin usein ne kuvaavat pikemminkin yhteiskunnassa ongelmalliseksi katsottuun käyttäytymiseen kohdistuvia toimenpiteitä kuin vaikeuksissa olevia ihmisiä ja heidän ongelmia itsessään (Lindgren 1994, 46). Lasten pahoinpitelytapauksia varten ei ole systemaattista kirjaamiskäytäntöä sairaaloissa eikä sosi-

aalihuollossa, mikä estää täsmällisten lukujen esittämisen. Lasten pahoinpitelyä voi kätkeytyä esimerkiksi huostaanottolukujen taakse, ja osa pahoinpitelystä saattaa ilmoitusvelvollisuudesta huolimatta jäädä terveydenhuoltohenkilöstön ja asiakkaiden keskinäisiksi salaisuuksiksi (Leskinen 1982, 12.) Kaikki tapaukset eivät näin ollen päädy tilastoihin ja rekistereihin. Puhtaimmillaan voi olla kyse yksinomaan siitä, ettei lapsesta löytynyttä vammaa osata edes tulkita pahoinpitelyn aiheuttamaksi.

Kattavan tutkimusaineiston saaminen arkaluontoisista aiheista on ylipäättään hyvin vaikeaa, joten usein tutkimustieto on myös tästä syystä hajanaista ja puutteellista (Lindgren 1994, 46). Lisääntyneestä tutkimuksesta huolimatta arviot ongelman yleisyydestä voivat siten vaihdella merkittävässä määrin. Tämän vuoksi myös lasten pahoinpitelyn määrällisiä muutoksia on hyvin vaikea arvioida.

Yleisten tilastojen valossa suomalaiset lapset voivat erittäin hyvin, mutta tilastoihin viitattaessa on huomattava niiden kertovan pääasiassa keskiarvoja lasten hyvinvoinnista. Pienet ryhmät häviävät tällöin helposti suurten massojen varjoon. Silloinkaan, kun ongelman koskettaessa vain hyvin pientä väestönosaa, ei saisi silti unohtaa, että yksittäisen lapsen ja perheen ongelma on todellisinta totta heille itselleen, vaikkei se enemmistöä ajatellen kovin merkittävältä tuntuisikaan. (Lindgren 1994, 46.) Lasten pahoinpitely tulisi tästä syystä aina ottaa vakavasti, vaikka se ei vaikuttaisi suhteessa muihin olemassa oleviin ja akuutteihin ongelmiin kovin laajalta ja moniin kohdistuvalta. Yksittäisen lapsen kohdalla voi lopulta olla kyse jopa elämästä tai kuolemasta, joten ongelman vähättely voi olla varsin kohtalokasta.

Lasten kotona kokeman väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön esiintyvyyttä ja taustatekijöitä on Suomessa tutkinut Heikki Sariola (1990). Aiemmat suomalaiset lasten pahoinpitelyn yleisyyttä kartoittaneet tutkimukset ovat perustuneet joko viranomaisrekistereiden tai gallupien aineistoon. Sariola kritisoi näiden tutkimusten tuloksia niiden perustuessa vain ilmitulleiden tapausten määrään tai vastaajien kokemuksiin, joihin vaikuttaa heidän oma käsityksensä väkivallasta ja sen eri muodoista. Hänen oma tutkimuksensa sen sijaan perustuu 15-16-vuotiaille tehtyyn kyselyyn omakohtaisista väkivaltakokemuksista. Tutkimusten tuloksista voidaan lyhyesti todeta lievän väkivallan, tönimisen, tukistamisen, läimäyttämisen tai piiskaamisen olleen 1990-luvulle tultaessa hyvin yleistä suomalaisissa perheissä, ja

sen lisääntymisen vaikuttaneen olevan sidoksissa perheen stressin lisääntymiseen. Lievää väkivaltaa ilmoitti kokeneensa 72% tutkimuksessa mukana olleista, ja 69% nuorista oli kokenut symbolista väkivaltaa kuten murjottamista, sanoilla loukkaamista, esineiden paiskomista tai fyysisellä väkivallalla uhkailua.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lasten vanhemmille vuonna 1993 tekemä tutkimus antaa sen sijaan toisenlaista tietoa lasten kokeman väkivallan yleisyydestä. Vanhemmista 62% kielsi koskaan kurittavansa lastaan ruumiillisesti, 38% kertoi kurittavansa silloin tällöin ja 1% usein. Ruumiillinen kurittaminen kohdistui ensisijaisesti pieniin lapsiin, sillä lähes puolet alle 6-vuotiaiden lasten vanhemmista ilmoittivat kurittavansa lapsiaan silloin tällöin. Osa tutkimusten eroista johtuu nähtävästi siitä, että vanhemmat eivät helposti myönnä kurittaneensa lapsiaan ja oma vaikutuksensa lienee myös vuonna 1984 voimaan tulleella, ruumiillisen kurittamisen kieltävällä lailla ja yleisen asennekehityksen muutoksilla. (Lindgren 1994, 47.)

Edellisten tutkimusten kanssa vertailukelpoista tutkimustietoa lasten kokeman väkivallan määrästä ei ole saatavilla sen tarkastelemiseksi, millaisia muutoksia asiassa on tapahtunut näiden tutkimusten jälkeen. Lastensuojelun Keskusliiton kotisivuillaan 5.2.2008 julkaisemaan tiedotteen mukaan vanhempien asenteet kuritusväkivaltaa kohtaan ovat joka tapauksessa muuttuneet, mihin varmasti ovat vaikuttaneet myös erilaiset lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan toteutetut näkyvät valtakunnalliset kampanjat. (Lastensuojelun Keskusliitto 2008). Ongelmasta on alettu puhua julkisuudessa aiempaa enemmän.

Suhtautuminen lievään ruumiilliseen kurittamiseen saattaa toki edelleen vaihdella, mutta vakavamman väkivallan tuomittavuudesta ei ole epäilyksiä. Vakavaa väkivaltaa kuten nyrkillä tai muulla esineellä lyömistä, potkimista, aseellista väkivaltaa tai aseella uhkaamista kokee onneksi vain murto-osa lapsista, mutta sitä tapahtui vuonna 1993 tehdyn tutkimuksen mukaan kaikissa sosiaaliryhmissä ja perhetyypeissä eikä se vaikuttanut vähenevän lapsen kasvaessa. Yhtä usein uhreina ovat olleet tytöt kuin pojat, ja vakavaa väkivaltaa ovat käyttäneet yhtäläillä niin äidit kuin isätkin. Työttömien ja eläkeläisten perheissä samoin kuin uusperheissä vakava väkivalta on ollut muita ryhmiä ja perhetyyppejä yleisempää, mistä voi päätellä sen liittyvän vanhempien vaikeisiin olosuhteisiin niin ihmissuhteissa

kuin taloudellisestikin. Stressi on luonnollisesti helpoin purkaa heikoimpiin perheenjäseniin. (Lindgren 1994, 47-48.)

Pahimmillaan lapsen kohdistuva vakava väkivalta voi johtaa hänen vammautumiseensa tai jopa kuolemaan, mikä sekin kertoo ongelman vakavasta ja puuttumista tarvitsevista luonteesta. Vuonna 1992 esimerkiksi tiedetään kolmen lapsen kuolleen perheväkivallan seurauksena (Lindgren 1994, 48).

Pahoinpitelyongelmaan tulisi puuttua mahdollisimman varhain väkivallan vaikutusten poistamiseksi ja vakavien ongelmien syntymisen estämiseksi. Jokaisen asianomaisen tulisi saada apua mukaan lukien myös teostaan kärsivä väkivallan tekijä. Auttamisprosessin tulee olla huolellisesti suunniteltu ja kokonaisvaltaisesti lapsen ja perheen tilanteen ja tarpeen huomioonottava. Lapsen turvallisuuden ja lastensuojelulain mukaisten kasvuolosuhteiden turvaamisen tulee olla auttamisen ensisijainen tavoite. (Holmberg 2000, 34.)

Lapsen edun valvominen ja oikeuksien toteuttaminen on sosiaalityöntekijöille suuri haaste. Käytännön lastensuojelussa menettelytavat ovat monenkirjavia ja vastaantulevat ongelmat edellyttävät aina tapauskohtaista tilanteen ja menetelmien arviointia. Sosiaalityöntekijöiden omalla ymmärryksellä ja tulkinnalla on eittämättä aina merkitystä ongelman ratkaisussa. (Puustinen-Korhonen 1994, 7). Näin ollen myös pahoinpitelytapauksen kohtaaminen edellyttää työntekijältä monenlaisia tulkintoja ja arvioita niin pahoinpitelystä, perheestä kuin käytettävissä olevista ratkaisumalleistakin.

3.5. Lastensuojelu osana sosiaalityötä

Lastensuojelu muodostaa hyvin merkittävän osan sosiaalityöstä, jonka yhtenä tehtävänä on puuttua yhteiskunnassa esiintyviin lastensuojelullisiin – lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä uhkaaviin – ongelmiin. Yleisesti ottaen kaikkien lasten ja lapsiperheiden kanssa työskentelevien tahojen tulee ottaa lasten hyvinvointi toiminnassaan huomioon. Viimesijainen vastuu lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen valvonnasta kuuluu kuitenkin sosiaalityölle. Tehtävää toteutetaan normaaliin sosiaali- ja terveystieteiden avulla, avoimuuden tukitoimin sekä viimekädessä huostaanoton ja sijaishuollon keinoin työmuotojen

vaihdellessa yksilö- ja perhekohtaisesta työstä aina verkostotyöhön ja jopa rakenteelliseen työhön saakka.

Usein lastensuojelukeskustelu tuntuu keskittyvän ainoastaan huostassa olevien lasten määrään ja ongelmiin. Tähän lastensuojelua leimaavaan kapea-alaisuuteen, toimenpidekeskeisyyteen ja viimesijaisuuteen vaikuttavat eittämättä niin määrällisten kuin laadullistenkin voimavarojen niukkuus. Lastensuojelun ensisijaisena tehtävänä tulisi kuitenkin olla lastensuojelullisten ongelmien kasaantumisen ehkäiseminen yleisellä tasolla lasten kasvuoloihin vaikuttamalla, lasten kasvatusta tukemalla sekä palveluita kehittämällä – ja vasta viimesijassa lapsen tarpeisiin vastaaminen ja hänen oikeutensa turvaaminen tilanteessa, jossa muut järjestelmät perheestä laajempiin sosiaalisiin systeemeihin pottävät. (Kivinen 1989, 3-13.)

Lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen on turvattu voimassa lastensuojelulailla. Sen mukaan lapsilla on kaikissa tilanteissa etusija erityiseen suojeluun. Maassamme vallitsevan laajan lastensuojelunäkemyksen mukaisesti laissa säädetään vanhempien tukemisen lasten turvallisten kasvuedellytysten takaamiseksi kuuluvan kaikille lasten ja heidän perheidensä kanssa toimiville viranomaisille. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten lisäksi vastuu lasten hyvinvoinnista kuuluu näin ollen yhtäläillä päivähoitolle, koulutoimelle, seurakunnalle siinä missä monille vapaaehtoisjärjestöillekin. Myös eri hallinnon sektorien tulee huomioida lasten ja lapsiperheiden etu päätöksenteossaan. Kokonaisuus on useiden eri tekijöiden harteilla, mutta päävastuun lastensuojelusta kantaa kuitenkin viimesijassa sosiaalityö.

Uudessa, vuoden 2007 lastensuojelulaissa puhutaan nyt ensimmäistä kertaa myös ehkäisevästä lastensuojelusta, mikä on merkittävä muutos aiempiin lakeihin. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevä lastensuojelu viittaa kunnan eri palveluihin, joilla pyritään ehkäisemään korjaavaan lastensuojelun toimenpiteiden tarvetta.

Käytännön tietoa lastensuojelun uusista menettelytavoista on sosiaalityön ammattilaisille tarjolla Sirpa Taskisen (2007) julkaisemassa lain soveltamisoppaassa. Lisäksi tietoa uudesta lastensuojelulaista ja sen soveltamisesta tarjoaa vuoden 2007 lopulla verkossa julkaistu

Lastensuojelun käsikirja. Verkkopalvelu sinänsä tarjoaa aivan uudenlaisen työkalun lastensuojelun parissa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille ja myös muille lasten ja nuorten kanssa toimiville tahoille.

Lapset ja lasten sosiaaliset ongelmat liitetään kuin luonnostaan heidän perheisiinsä ja siten myös lastensuojelun sidosta perheeseen ja perheen hyvinvointiin voidaan pitää itsestäänselvyytenä (Forsberg 1998,9). Miltei poikkeuksetta lastensuojeluasiakkuus on koko perheen asiakkuutta, mihin löytyvät perustelut niin asiakkuuden taustalla olevista syytekijöistä kuin toimenpiteistä ja niiden tarkoituksesta. Lastensuojelu näyttäytyykin monissa lastensuojelututkimuksissa koko perheen asiakkuutena (mm. Rajavaara 1992, Forssen 1993). Myös Hannele Forsberg (1994) viittaa sosiaalityön perhetulkintoja käsitelleessä tutkimuksessaan perheellä sosiaalityössä olevaan keskeiseen asemaan ja perheeseen liittyvään positiiviseen lataukseen.

Lastensuojelukeskusteluun liittyy olennaisesti myös keskustelu lastensuojelun asiakkuudesta, jonka taustalla voivat vaikuttaa niin immateriaaliset kuin materiaaliset tekijät. Lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyvät ongelmat painottuvat Forssenin (1993) tutkimuksen mukaan kolmeen osa-alueeseen: kasvatusvaikeuksiin, hoidon laiminlyöntiin ja fyysiseen pahoinpitelyyn, ja ne ovat useimmiten seurausta vanhempien henkilökohtaisista ongelmista kuten päihteiden käytöstä, perheristiriidoista, avuttomuudesta, psyykkisistä ongelmista, sairaudesta, vammaisuudesta sekä erilaisista sosiaalisista ongelmista. Nämä samoin kuin lasten omaan käyttäytymiseen liittyvät ongelmat ovat asiakkuuteen johtavia immateriaalisia syitä. Myös materiaaliset olosuhteet ja niissä ilmenevät puutteet kuten taloudelliset vaikeudet, työttömyys tai puutteet asumisessa vaikuttavat lastensuojelutarpeen syntymiseen mutta harvemmin kuitenkin yksinään. Sen sijaan asiakkuuteen yleensä johtavat nimenomaan perheen sisäisessä elämänhallinnassa esiintyvät tekijät. Ulkoisten ja sisäisten tekijöiden vaikutus toisiinsa näkyy silti siinä, että useimmat lastensuojelun asiakasperheet kuuluvat alempiin sosiaaliryhmiin. Useilla asiakkailla esiintyy tutkimuksen mukaan myös ns. moniongelmaisuutta eli useampia syytekijöitä samanaikaisesti. (Forssen 1993, 89-104.)

Kokonaistilanteen huomioon ottava taloudellinen tuki tai lasten kasvatukseen helpotusta tuovat toimenpiteet voivat koko perheen kannalta osoittautua hyviksi tukimuodoiksi ja koventaa perheen toimintakykyä. Se, ettei yksittäisiin ongelmiin ja yksittäisiin perheenjäse-

niin välttämättä kiinnitetä edes huomiota, on etu siinä mielessä, että silloin ongelmiin ei myöskään suoraan nimetä syyllistä. Toisaalta näin saattavat ongelmien ”todelliset uhrin” – useimmiten lapset jäädä huomiotta ja se seikka unohtua, että jokainen perheväkivaltaa omakohtaisesti kokenut lapsi tarvitsee apua. Kuten vanhempien päihdeongelman ratkaiseminen ei poista sitä tosiasiaa, että lapsi on jo joutunut seuraamaan juomista ja sitä seuraavia tapahtumia, ei väkivaltakierteen päättymisenkään tarkoita koettujen pahoinpitelyjen poispyyhkiytymistä. Lapsen tarvitseman avun tärkeyden huomaaminen on siinä vaiheessa myöhäistä, kun hän itse tarttuu pullon tai kohottaa nyrkkinsä omaa pahaa oloaan purkaakseen.

1980-luvun taloudellinen lamakausi ja sen mukanaan tuomat sekä valtion että kuntien säästötoimenpiteet vähensivät lastensuojelun resursseja samanaikaisesti kun lastensuojelun palvelujen tarve kasvoi huono-osaisimpien ihmisten elämän vaikeutuessa ja erilaisten ongelmien lisääntyessä (Lindgren 1994, 55). Ulkoisten paineiden kasvaessa siirtyy perheeseen helposti paljon sellaista ylimääräistä rasitetta, jota ei voida ja haluta kodin ulkopuolella ilmaista. Voimattomuuden ja toivottomuuden tunteet saattavat silloin herkästi purkaantua muihin perheenjäseniin kohdistuvan väkivallan muodossa. Väkivallasta tulee keino puolustautua todellista tai kuviteltua uhkaa vastaan vihan, turhautuneisuuden ja raivon päästessä valloilleen. (Leskinen 1982, 9.)

Ennaltaehkäisevän lastensuojelun menojen leikkaamisen ja toiminnan supistamisen myötä avun saaminen sitä tarvitsevilla perheillä vaikutti 1990-luvulle tullessa vaikeutuneeseen, ja paineet kasaantuneeseen perhe- ja yksilökohtaiseen lastensuojeluun. Sosiaalitoimen osalta tämä on saattanut pahimmillaan tarkoittaa säästämistä asiakkaita valikoimalla, mikä voi olla erityisen suojelun tarpeessa oleville lapsille hyvin kohtalokasta. Lastensuojelun asiakasperheet tulevat harvemmin omatoimisesti hakemaan apua. (Lindgren 1994, 55). Niukka ongelmaan puuttuminen voi sinällään jopa lisätä lapsiin kohdistuvien vakavien pahoinpitelyjen määrää.

Huoli lasten asemasta ja lasten pahoinvoinnin lisääntymisestä on 1990-luvun laman jälkimainingeissa joka tapauksessa nostanut runsaasti kiinnostusta ja kohdentanut lisää huomiota lastensuojeluun niin sosiaalityön kentällä kuin laajemminkin. Lapsista liikkeelle lähtevä sosiaalityön tutkimus on lisääntynyt, millä on merkitystä myös sosiaalityön ammatil-

listen käytäntöjen kehittämisen ja ylipäättään koko lastensuojelun näkökulmasta. (Forsberg ym. 2006, 5-6.) Käden käännteessä sosiaalityön siirtyminen aikuiskeskeisistä toimintatavoista lapsikeskeiseen ajattelumalliin ei tule tapahtumaan, mutta sosiaalityön katseet on nyt joka tapauksessa luotu kohti lapsilähtoisempää toimintatapaa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tarkastelen tutkimuksessani keräämiäni sosiaalityöntekijöiden kirjoituksia ja alan lehtikirjoituksia kysyen miten eri tahot tulkitsevat lasten pahoinpitelyä sosiaalisen ongelmana ja kuka tässä keskustelussa nostetaan asiantuntijan ja auktoriteetin asemaan. Lähestyn sosiaalityötä ensisijaisesti sosiaalisten ongelmien tulkintatyönä tarkastellen sosiaalityössä ja ammatillisessa keskustelussa eläviä, lasten pahoinpitelyn olemassaoloa vahvistavia tai heikentäviä tulkintoja. Tarkastelussani nojaan sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin tutkimussuuntauksiin.

4.1. Tutkimuksellinen ote

Suomessa sosiaalinen konstruktionismi ja sen soveltaminen sosiaalityön tutkimukseen vaikuttaa olleen vielä 1990-luvulle tultaessa melko uutta ja vähäistä, mutta Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Tarja Pösön aiheesta toimittama teos *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat - konstruktionistinen näkökulma* (1995a) on pienoistutkimuksineen antanut käyttökelpoisia eväitä lähestymistavan käyttöön ja rohkaissut minuakin etenemään valitsemallani tavalla. Erityisesti tunnen hyötäneeni lasten pahoinpitelyä teoksessa käsittelevästä Tarja Pösön artikkelista, johon tulen jatkossa viittaamaan useaan otteeseen (Pösö 1995).

Diskurssianalyysin käyttöön olen puolestaan saanut tukea pääasiassa Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen menetelmää ja sen käyttöä kuvaavista kotimaisista teoksista *Diskurssianalyysin aakkoset* (1993) ja *Diskurssianalyysi liikkeessä* (1999). Esittelen tässä näitä kahta toisiaan erittäin lähellä olevaa ja toisiinsa tukeutuvaa tutkimustraditiota vain pääpiirteittäin siinä määrin kuin tutkimukseni kannalta on oleellista. Kumpaankaan en sitoudu erityisen vahvasti, vaan pyrin ottamaan molemmista vain tutkimuksen kannalta olennaimman irti ja yhdistelemään niitä tarpeen mukaan.

Lasten pahoinpitely on noussut sosiaalisena ongelmana eri aikoina erilaisella intensiteetillä esiin. Viime vuosikymmenten aikana ongelman olemassaoloon ovat kiinnittäneet huomiota niin eri ammattiryhmät ja aktivistit kuin tiedotusvälineet. Lasten pahoinpitelyä oletetaan kuitenkin tapahtuneen aina, joten ongelman syntyemisessä on ollut kyse enemmän sen löy-

tämisestä ja nimeämisestä kuin aivan uudenlaisen ongelman muodostumisesta ja esille tulemisesta.

Lasten pahoinpitely toimii siten ihan itsessään erinomaisena esimerkkinä konstruktionisesti rakentuneesta sosiaalisesta ongelmasta ja sopii jo tästä syystä konstruktionistisesti orientoituneen tutkimuksen aiheeksi (Pösö 1995, 32-33). Tutkimustraditio näet painottaa, että tietynlaiset olosuhteet tai käyttäytyminen eivät sinänsä muodosta sosiaalista ongelmaa. Ne muuttuvat ongelmalliseksi vasta, kun ne jostakin näkökulmasta käsin määritellään niin haitalliseksi, että asiaan tunnetaan tarvetta puuttua.

Toimijoilla ja toisaalta myös heidän intressilähtökohdillaan on merkittävä rooli sosiaalisia ongelmia tuottavissa ja ylläpitävissä käytännöissä (Jokinen & Juhila & Pösö 1995b, 12-13). Sosiaalityön kannalta tämä on hyvin merkittävä huomio siinä mielessä, että sosiaalityöntekijöiden tekemä työ on itse asiassa monessa suhteessa näkymätöntä sen perustuessa pääasiassa autonomiseen työskentelyyn asiakkaan kanssa. Muiden tahojen tietoon ja tarkasteltaviksi asiakastapaukset tulevatkin lähinnä kirjattuina tapauskuvauksina tai puhuttujen presentaatioiden kautta. Sosiaalityöntekijöiden selonteot eivät kuitenkaan ole pelkkiä yhteenvetoja tosiasioista, tehdyistä löydöistä tai tekojen seurauksista, vaan hyvin tyypillistä on, että ne muodostavat yhtenäisiä kertomuksia, joihin välittyy aina myös työntekijän omat arviot ja asenteet sekä kuvattua tehtävää että asiakasta kohtaan. (Pithouse & Atkinson 1988, 183-184.)

Sosiaalityön voidaan ajatella tulevan näkyväksi ja tunnistettavaksi arkisten tulkintaprosessien kautta (Hall 1997, 3). Sosiaalityön tutkimuksen kannalta on näin ollen hyvin olennaista tarkastella erilaisia kielellisiä käytäntöjä sosiaalityön todellisuutta tulkitsevinä ja toisaalta tavoittaa juuri ne ne tulkinnalliset käytännön ja toimintakulttuurit, joissa sosiaalityön olemus muodostuu ja rakentuu (Karvinen ja Satka 2000, 17-21).

Konstruktionismilla sosiaalityöhön sovellettuna viitataan sen tarkastelemiseen, miten sosiaalityöntekijät tuottavat ja ylläpitävät erilaisia sosiaalisten ongelmien kategorioita yhdistämällä kulttuurisesti tunnistettavia sosiaalisten ongelmien määrittäjiä asiakkaiden arkielämään ammatillisen asiantuntemuksensa ja asemansa suomin edellytyksin. Tulkintoihin vaikuttavat muiden professioiden siinä missä arkisessa keskustelussakin esiintyvät näke-

mykset ongelmien olemassaolosta. (Juhila & Jokinen & Pösö 1995b, 9-14.) Konstruktio-
nistinen lähestymistapa ei siis pelkästään heijasta faktoina pidettäviä sosiaalisia ongelmia
vaan tarkastelee niiden määrittymistä toimintana (Juhila & Pösö 2000, 176).

Sosiaalityö ei voi toimia irrallaan muista yhteiskunnallisista toimijoista operoidessaan kult-
tuurisesti tunnistettavien ja jaettujen konventoiden kautta. Nämä itsestäänselvyydet eivät
kuitenkaan itsessään määritä sosiaalityötä vaan tulevat tulkituiksi ongelmatyön resursseina
antaen esimerkiksi lain muodossa sosiaalityölle oikeutuksen puuttua yleisesti ongelmallisi-
na pidettyihin asioihin. (Holstein & Miller 1993, 153-154.) Myös lasten pahoinpitelyn tun-
nistaminen, nimeäminen ja käsitteleminen on sosiaalisten ongelmien tulkintatyötä, jossa
olemassa olevia niin kulttuurisia, ammatillisia kuin lainsäädännöllisiäkin kategorioita yh-
distetään asiakkaan tilanteesta saatavaan tietoon (Pösö 1995, 34). Ongelmatyön ammenta-
essa monesta eri lähteestä, on sen sisälle pääseminen hyvin haasteellista. Tutustuminen las-
ten pahoinpitelyn tiedostamisen historiaan ja lastensuojelun kehitykseen sosiaalityön ja
lastensuojelun lainsäädännölliset puitteet mukaan lukien on siten ollut hyvinkin olennainen
osa tutkimustani, sillä niiden tunnistaminen auttaa lähestymään sitä tapaa ja niitä prosesse-
ja, joissa sosiaalityöntekijät lasten pahoinpitelyn nimeävät ja sitä tulkitsevat.

Olellaisia elementtejä sosiaalisten ongelmien tulkintatyössä ovat ongelman määrittely ja
tyypittely, ongelman syiden pohtiminen ja ongelmaan soveltuvan ratkaisun löytäminen. Jo
ongelman nimeäminen kertoo niistä ratkaisuvaihtoehdoista, joilla ongelmaan voidaan
puuttua. Konkreettisten toimenpiteiden ohella onkin aina kyse myös puheesta tai muusta
kielellisestä toiminnasta, sillä myös kielen tasolla tapahtuva ongelmien tulkinta on merki-
tyksellistä ja monin tavoin sidoksissa suoritettaviin toimenpiteisiin. Tutkittavien ajatusten
ja pyrkimysten sijaan ongelmatyön analyysi keskittyy kielelliseen toimintaan ja seurauk-
siin, jotka voivat olla jotain aivan muuta kuin mitä tutkittavat toiminnallaan tavoittelevat.
Tästä syystä se onkin tutkimuksellisesti kiinnostavaa. Menetelmällisiä välineitä aineiston
erittelemiseksi ja sen tarkempaan analyysiin ei konstruktio-
nistinen sosiaalisten ongelmien
lähestymistapa suoranaisesti kuitenkaan tarjoa. (Jokinen & Juhila & Pösö 1995b, 16-24.)

Sen sijaan sosiaalinen konstruktio-
nismi mahdollistaa vallitsevien käytäntöjen esiintuomi-
sen ja sitä kautta niiden kyseenalaistamisen ja vaihtoehtoisten näkökulmien pohtimisen
(Forsberg 1995, 73). Tässä tutkimuksessa lähestymistapa toimii ensisijaisesti tulkintake-

hyksenä, jonka avulla olen valinnut tutkimuskohteeni ja muotoillut tutkimusongelmani sekä tehnyt vallitsevia sosiaalityön käytäntöjä ja suuntauksia niin itselleni kuin lukijallekin tutuksi.

Varsinainen aineiston käsittely tapahtuu ensisijassa diskurssianalyttistä lähestymistapaa ja sen tarjoamia aineksia soveltaen. Diskurssianalyysi on kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta. Siinä analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä tuotetaan, sillä kielen käyttö ei ainoastaan kuvaa ympärillämme olevaa sosiaalista todellisuutta, vaan myös antaa sille merkityksiä, järjestää ja rakentaa sitä. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 9-10.) Kiinnostus kohdistuu sen pohtimiseen, miten toimijat tekevät asioita kielenkäytöllään ymmärrettäväksi. Tavoitteena ei ole niinkään nimetä teoille ja ilmiöille syitä, vaan tutkimuskohteena ovat ne tavat, joilla toimijat itse kuvaavat ilmiöitä ja osoittavat niille syitä. Kielen käyttöä ei tällöin ajatella pelkkänä kuvauksena, vaan myös tekoina ja toimintana.

Diskurssianalyysi on sosiaaliseen konstruktionismiin nojaava lähestymistapa, joka on kiinnostunut siitä, kuinka sosiaalinen todellisuus rakentuu kielen käytössä ja muussa toiminnassa. Käytännössä tämä tarkoittaa kiinnostusta tekstien ja puheen tutkimiseen sellaisenaan, todellisuutta kuvaavina. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 18-20, 38.) Aineiston lukemisessa ja tulkinnassa painopiste on siten ensisijassa miten -kysymyksissä, ja analyysin pyrkimyksenä selittämisen ja kuvaamisen sijaan tietoinen aineiston merkityksellistäminen ja käsitteellistäminen (Jokinen & Juhila 1991, 62-63).

Diskurssianalyysin luotettavuus ja käyttökelpoisuus yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimisen välineenä on herättänyt runsaasti keskustelua sekä puolesta että vastaan. Samat tutkimussuuntaa puhuttaneet kysymykset ovat toistuneet sekä suomalaisessa että kansainvälisessä keskustelussa liittyen tulkintojen vakuuttavuuteen sekä tutkimuksen relevanssiin. On kuitenkin muistettava, että diskurssianalyysia käyttävässä tutkimuksessa ei tavoitteena olekaan yleistettävien totuuksien löytäminen vaan aineiston varassa tapahtuvien tulkintojen tekeminen ja niiden vakuuttavuuden osoittaminen eri keinoin. (Juhila & Suoninen 1999, 233-236.) Mitään yksiselitteistä tapaa analysoida tekstiä ja puhetta ei ole, vaan pikemminkin diskurssianalyttisen tutkimuksen kentälle ominaista on hyvinkin erilaiset tutkimukselliset orientaatiot ja ratkaisut. Huomionarvoista on, että tutkimuksen ydin muodostuu aina

kulttuurisista merkityksistä ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, mistä seuraa, että tekstin tai puheen analyysi on sidottava esiintymistilanteeseensa. (Jokinen & Juhila 1999, 54-55.)

Tekstiaineistot ovat diskurssianalyysille sellaisenaan käyttökelpoista aineistoa. Kirjoitettu teksti siinä missä elävä puhekin sisältää paljon sellaisia yksityiskohtia, joihin diskurssianalyysissä kannattaa kiinnittää huomiota. Niitä ovat esimerkiksi sanavalinnat ja kategorisoinnit sekä retoristen keinojen käyttö siinä missä kielenkäytön suhteutuminen mahdollisiin vasta-argumentteihin. (Juhila & Suoninen 1999, 239-240). Tutkimusaineiston yksityiskohtaiseen tarkasteluun vahvasti tukeutuvana tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysi itse asiassa antaa aineistolle poikkeuksellisen korkean statuksen (Suoninen 1993, 49).

Konstruktionistinen lähestymistapa ja diskurssianalyysi molemmat kiinnittävät vahvasti tutkijan ja lukijan huomion sosiaalityön puitteissa tapahtuvaan kielen käyttöön ja kielellisiin merkityksiin, siihen kuka on äänessä, mihin hän vetoaa ja kenen näkökulmasta kertomus kuvataan. Tarkastelun kohteena ovat myös puhujan suhde muihin toimijoihin, tekoihin ja tapahtumiin. Kiinnostuksen suuntautuminen puheeseen korostaa toimenpiteiden liittymistä monin tavoin myös kielenkäyttöön (Jokinen & Suoninen 2000, 208).

Aineistoni koostuu kahdenlaisesta kirjoitetusta materiaalista: sosiaalityöntekijöiden kuvitteellisiin tilannekuvauksiin antamista kirjallisista arvioista sekä lehtiartikkeleista. Tutkimukselliset valintani asettavat minut haastavan tehtävän eteen siinä mielessä, että en ole muissa tutkimuksissa tullut törmänneeksi keräämiäni sosiaalityöntekijöiden kirjoituksia vastaavan aineiston käyttöön. Haasteellisuutta lisää myös se, että käytän kahta luonteeltaan toisistaan poikkeavaa aineistoa, jotka ovat syntyneen hyvin erilaisissa käyttötarkoituksissa.

4.3. Kirjoitusaineiston hankinta

Tutkimusaineistoni muodostuu lastensuojelun parissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden syksyllä 1999 kirjoittamista, lasten pahoinpitelyaiheeseen liittyvistä teksteistä sekä lehtiaineistosta. Alun perin tarkoitukseni oli käyttää yksinomaan sosiaalityöntekijöiden tuottamaa aineistoa, mutta sen jäätyä odotettua vähäisemmäksi päädyin valitsemaan sen rinnalle lasten pahoinpitelyä käsitteleviä artikkeleita.

Kuvaan kirjoitusaineiston hankintaprosessia melko laajasti sen ollessa hieman poikkeava perinteisestä empiirisen tutkimuksen aineistosta. Aineiston keruutavalla ja luonteella on tutkimukseni luonne huomioon ottaen olennaista merkittävyyttä myös tulkinnan ja analyysin näkökulmasta.

Tutkimuksen suunnittelun alkuvaiheessa oli mielessäni sosiaalityöntekijöiden sekä muiden lasten kanssa työskentelevien ja lasten pahoinpitelyä mahdollisesti kohtaavien tahojen haastattelemisen aiheen tiimoilta. Sen sijaan päädyin kirjallisen aineiston keräämiseen. Ratkaisuun johti ensisijassa innostumiseni ajatuksesta kokeilla jotakin muuta aineistonkeruutapaa kuin kvalitatiiviselle tutkimukselle hyvin perinteiseksi muodostuneita haastatteluja. Tutkituttavien kirjoittaminen tuntui arkaluontoisena pitämäni tutkimusaiheen huomioon ottaen varsin varteenotettavalta vaihtoehdolta, joten ryhdyin miettimään, millä tavalla sen toteuttaisin. Lähinnä mielessäni oli ajatus antaa tutkittaville melko vapaat kädet omien näkemystensä ja kokemustensa kirjoittamiseen niin, että he tulisivat samalla arvioineeksi todellisia päätöksentekotilanteita. Kirjoitetun aineiston teettäminen ja käyttäminen tuntui hyvin haastavalta, mutta ajattelin sen tarjoavan sosiaalityön näkökulmasta hieman toisentyypistä tietoa kuin mitä haastattelemalla saisin.

Tehtävänantoa miettiessäni aprikoin yleisen kirjoittamiseen ohjaavan tekstin ja todentuntuisen tapauksen antamisen välillä. Yhden tapauksen kuvaamisen epäilin tuottavan liian suppeita kirjoituksia ja täysin avoimen tehtävän puolestaan jättävän tehtävän liian epämääräiseksi. Yrityksenä oli löytää jokin sopiva välimuoto näiden välillä, joten loppujen lopuksi päädyin erilaisia versioita hahmoteltuani hyvin lyhyeen ja avoimeen tehtävänantoon sekä kahteen erilaiseen tilannekuvaukseen. Kuvaukset olivat täysin kuvitteellisia, mutta pyrin luomaan niistä kuitenkin todentuntuksia. Tavoitteena oli saada tutkittavat eläytymään kuvauksissa luotuihin tilanteisiin kuin ne olisivat todellisia ja pohtimaan niitä konkreettisia toiminta- ja ratkaisuvaihtoehtoja, joita he kokevat kuvatuissa tilanteissa olevan olemassa.

Kokonaisuudessaan tämä niin sanottu ”eläytymisideani” sai alkunsa siitä, kun tutustuin Suomessa lähinnä Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen keikelemaan ja kehittelemään eläytymismenetelmään (role-playing method), jossa tutkittava vie kehyskertomuksessa esitettyä tarinaa mielikuvituksensa avulla eteenpäin ja arvioi tule-

via tapahtumia tai kuvaa mitä ennen kehyskertomuksen esittämää tilannetta on täytynyt tapahtua. Kyse ei ole varsinaisesta tutkimussuuntauksesta tai -menetelmästä vaan nimenomaan aineiston hankinnan menetelmästä. (mm. Eskola 1991, 1997.) Vastaavaa menetelmää on lastensuojeluun liittyvässä tutkimuksessa käyttänyt myöhemmin mm. Susanna Helavirta (2005) keräten oman aineistonsa lapsilta kahden eri kehyskertomuksen puitteissa.

Kahden erilaisen tapauskuvauksen varassa tapahtuva aineistonkeruuni oli siis eräänlainen sovellus eläytymismenetelmästä, jossa yleensä samasta kehyskertomuksesta esitetään useampia eri variaatioita. Vahvistusta tämän kaltaisen aineiston käyttöön sain myös ruotsalais-tutkijoiden Soydan ja Stål (Soydan & Stål 1994, Soydan 1995.) maahanmuuttajaperheitä koskevaa tutkimusta käsittelevistä artikkeleista, joissa kuvattiin hypoteettisten kuvausten avulla kerättyä empiirisen materiaalin käyttöä. Heidän näkemyksensä oli, että tutkittavien arvot ja uskomukset heijastavat kuvausten arvioinneissa paremmin todellisia tilanteita kuin perinteisten tekniikoiden tuottamat abstraktit yhteydet (Soydan & Stål 1994, 75-76).

Aiheeseen johdattavan tekstin ja sitä konkretisoivien tilannekuvausten avulla pyrin johdattamaan kirjoittajaa oikeaan suuntaan, mutta halusin jättää kirjoittajalle silti mahdollisuuden aiheen omaleimaiseen käsittelyyn ja omien ajatusten avoimeen ilmaisemiseen. Tehtävän vapaamuotoisuudella tähtäsin nimenomaan siihen, että sosiaalityöntekijät peilaisivat kirjoituksissaan niin lasten pahoinpitelyyn liittyviä todellisia toimintakäytäntöjä, työn yleistä orientaatiota ja päätöksentekoa kuin omakohtaisia näkemyksiään, tulkintojaan ja arviointiaan ongelmasta sekä niistä toimintamalleista, joita heillä on siihen puuttumiseksi käytettävissään.

Muotoilemani tehtävänanto ja tilannekuvaukset olivat seuraavanlaiset:

Peilaa oheisia kuvauksia sosiaalityössä ja lastensuojelussa saamaasi koulutukseen ja omaan työkokemukseesi. Miten toimitaisit tai olet toiminut vastaavissa tilanteissa? Millaisena ongelmana lasten pahoinpitely näkyy työssäsi – miten se tulee esiin ja miten siihen puututaan? Millaisia ajatuksia lasten pahoinpitely sinussa sosiaalityöntekijänä ja lastensuojelun asiantuntijana herättää?

Kirjoita vapaamuotoisesti aiheeseen liittyviä ajatuksiasi ja kokemuksiasi.

Tilannekuvaus I

Järviset ovat toisinaan joutuneet turvaamaan toimeentulotukeen äidin työssäolon satunnaisuuden vuoksi. Sosiaalitoimistossa asioidessaan äiti on vakuutellut perheen asioiden olevan rahahuolia lukuun ottamatta kunnossa, mutta nimetön soittaja on eri mieltä lastensuojeluilmoituksen tehdessään. Edellisenä päivänä Järvisiltä on kuulunut kovaa meteliä ja itkua perheen isän tultua hetkeä aiemmin humalassa kotiin. Soittajan mukaan vastaavaa on tapahtunut myös aiemmin ja hän on vakuuttunut siitä, että perheen isä pahoinpitelee perheen muita jäseniä.

Tilannekuvaus II

Kouluterveydenhoitaja soittaa sinulle epäillessään 7-vuotiaan Petterin joutuneen kotonaan pahoinpidellyksi. Pojasta on jo toisen kerran löytynyt tähän viittaavia mustelmia ja ruhjeita, joista hän vaikenee täysin niin kuin kotioloistaankin. Opettaja oli maininnut Petterin olevan sulkeutunut ja vetäytyvän usein omiin oloihinsa, vaikka luokkakaverit mielellään ottaisivatkin hänet mukaan leikkeihinsä. Pojan vanhempia ei niin opettaja kuin terveydenhoitajakaan ole koskaan tavannut.

Arvelin etukäteen tapauskuvauksissa varioineiden tekijöiden – ja yleensäkin kuvausten sisällön jossain määrin ohjaavan sosiaalityöntekijöiden tulkintoja tapauksista, mutta itsensäselvyyksien puuttumisen jättävän edelleen vapaita tulkintamahdollisuuksia. Tapauksistahan löytyy eroja ensinnäkin sen suhteen, miten lapsia niissä kuvataan. Ensimmäisessä tapauskuvauksessa puhutaan vain Järvisen perheestä, mutta ei siitä, minkä ikäisiä lapsia heillä on tai edes onko lapsia yksi vai useampia. Lasten olemassaolo tulee esiin vain lastensuojeluilmoituksen tekemisessä ja puheessa perheen isästä. Toisessa tapauskuvauksessa sen sijaan pahoinpitelyn uhriksi epäilty nimetään tarkemmin 7-vuotiaaksi Petteriksi. Tässäkään kuvauksessa ei kuitenkaan kerrota perheessä mahdollisesti olevista muista lapsista, vaan asia jää lukijan oman mielikuvan varaan.

Toinen tapauskuvauksissa varioiva seikka on sosiaalitoimiston aiempi asiakkuus. Järvisien kerrotaan asioineen sosiaalitoimistossa toimeentulotukiasioissa, mutta Petterin tapausku-

vauksesta ei vastaavaa mainintaa löydy, vaan sen mukaan ilmoituksen tehneellä taholla-kaan ei ole tarkempaa tietoa lapsen vanhemmista.

Kolmas merkittävä ero lasten kuvaamisen ja asiakkuuden lisäksi on tahossa, jolta lastensuojeluilmoituksen kerrotaan tulleen. Ensimmäisessä, Järvisten tapauksessa, ilmoittajana on pahoinpitelyä näkemänsä ja kuulemansa perusteella epäilevä nimetön soittaja naapurista, kun taas Petterin kohdalla ilmoitus tulee pahoinpitelyyn viittaavia ruhjeita ja sulkeutunutta käytöstä havainneelta kouluterveydenhoitajalta.

Aineiston keräämiseksi en ajatellut tarvitsevani kovinkaan suurta kohdejoukkoa. Toiveenani oli lähinnä löytää sellaisia lastensuojeluun perehtyneitä työntekijöitä, jotka olisi helppo motivoida tehtäväänsä. Etsinnöistäni huolimatta en ikävä kyllä tässä vaiheessa työtäni onnistunut tavoittamaan yhtään esimerkiksi johonkin lastensuojelukoulutukseen tai -seminaariin osallistuvaa sosiaali- tai terveydenhuollon työntekijäryhmää, joten päädyin kakkosvaihtoehtooni ja otin yhteyttä yhden isomman kaupungin ja sen kahden pienemmän lähikunnan sosiaalitoimeen tutkittavien löytämiseksi. Saamani vastaanotto oli myönteinen, joten postitin tehtävänannot ja saatekirjeeni kunkin sosiaalitoimen kanssa sovitulla tavalla eteenpäin. Mukaan liitin myös palautuskuoret vastauksen lähettämisen helpottamiseksi.

Ennakkoon tekemäni osallistumistiedustelun perusteella odotin toistakymmentä vastausta, mutta odotuksistani huolimatta sain kirjoituksen vain neljältä sosiaalityöntekijältä. Määrä ei noussut edes asiasta lähettämäni muistutuksen ja annetun lisäajan puitteissa. Aineistoni oli jäämässä hyvin suppeaksi.

Saamani kirjoitukset olivat kaikki hyvin erilaisia. Niiden pituudet vaihtelivat ja samoin se tapa, jolla tapauskuvauksia oli tarkasteltu. Tätä pidin saamalleni vähäiselle aineistolle joka tapauksessa vain rikkautena, joten olin laadullisesti hyvin tyytyväinen saamiini kirjoituksiin. Aineiston määrällinen niukkuus johti minut silti suunnittelemaan lisäaineiston hankkimista. Kertaalleen toteutetun aineistonkeruuprosessin toistaminen ei kuitenkaan tuntunut houkuttelevalta, joten päädyin täydentämään jo koossa olevaa aineistoa jollain toisentyypisellä materiaalilla.

Diskurssianalyttisen tutkimuksen luonteesta johtuen on tarvittavan aineiston laajuutta hyvin vaikea ulkoapäin määrittää. Se on pikemminkin ratkaisu, joka liittyy kulloiseenkin tutkimustehtävään ja -asetelmaan sekä käytettävissä oleviin resursseihin. Aineiston hankinnassa harvemmin käytetään kvalitatiiviselle tutkimukselle muutoin tyypillistä otantamenetelmää, sillä aineistoa kerätään yleensä jonkin tutkimusintressin ohjaamana kohdennetusti. Siten sitä voidaan helposti myös täydentää tutkimusprosessin aikana kehkeytyneiden ideoiden ohjaamana. (Juhila & Suoninen 1999, 241.)

Sosiaalityöntekijöiden haastattelut olisivat mahdollisesti tukeneet keräämääni kirjoitettua aineistoa mainiosti, mutta ajatus haastatteluista tuntui tässä vaiheessa ikään kuin lähtöruutuun palaamiselta sekä hieman työläältä vaihtoehdolta suhteessa siihen, että olin jo yhden aineistonkeruuprosessin käynyt läpi. Sen sijaan päädyin toiseen mielessä pyörineeseen vaihtoehtoon: aineiston lisäämiseen lehtikirjoituksilla. Tällä tavoin aineistoni tulisi koostumaan kokonaan kirjoitetusta, mutta kahta eri tyyppiä edustavasta materiaalista, jotka mahdollisesti tarjoaisivat erilaisia näkökulmia ja tulkintoja lasten pahoinpitelyyn sosiaalisena ongelmana. Etsimällä erilaisista teksteistä yhtäläisyyksiä ja eroja voisin kenties pureutua hieman syvemmälle siihen, miten lasten pahoinpitelystä on tullut sosiaalinen ongelma ja ketkä sitä puheellaan tuottavat.

4.3. Tutkimuksen lehtiaineisto

Vilkaisu alan ammattilehtiin osoitti yllätyksekseni, että lasten pahoinpitelystä kirjoitetaan melko vähän. Kuvittelin kirjoituksia löytyvän huomattavasti todellista määrää enemmän. Aiheen kannalta otollisimmaksi aikakauslehdiksi vaikutti osoittautuvan Lastensuojelun Keskusliiton julkaisema Lapsen Maailma -niminen aikakauslehti, joten keräsin lisäaineistoni sen vuosikerroista 1990-1999 ja täydensin sitä myöhemmin vielä vuosikerroilla 2000-2003. Lapsen Maailma -lehti ilmestyy 12 kertaa vuodessa, joten käytössäni olleiden vuosikertojen aikana siitä on julkaistu yhteensä 158 numeroa. Käytännössä kesän numerot 6 ja 7 ovat useimpina tutkimusjaksoon osuvina vuosina ilmestyneet tuplanumerona.

Lehdessä tutkimusjakson aikana julkaisuista teksteistä valikoitui aineistooni yhteensä 34 artikkelia. Valitsin artikkelit kunkin vuosikerran sisällysluettelon hakuluokituksen sekä artikkeleiden otsikoiden avulla. Perustana artikkelien valintaan oli, että artikkelissa käsitel-

leen muodossa tai toisessa perheessä tapahtuvaa tai lasten kokemaa väkivaltaa. Artikkelin kirjoittaja, sisältö tai tekstin luonne eivät vaikuttaneet valintaani, joten mukana on monipuolista materiaalia aina kirja-arvosteluista alkaen. En rajannut mitään tekstilajia pois. Seksuaalista hyväksikäyttöä käsittelevät kirjoitukset sivuutin, ellei niissä mainittu muuta-kin pahoinpitelyä.

Lasten pahoinpitelyyn liittyviä tai sitä sivuavia artikkeleita oli näin ollen keskimäärin kaksi kutakin vuosikertaa kohden. Käytännössä kirjoitukset jakautuivatkin eri vuosikertojen välillä suhteellisen tasaisesti, mutta poikkeuksena vuonna 1990 julkaistiin jopa kahdeksan aiheeseen liittyvää artikkelia ja toisaalta vuosina 1991 ja 1998 aihetta ei käsitelty lehdessä lainkaan. Hyvin yleistä vaikuttaa myös olevan teeman toistuminen yksittäisen lehden useammassa artikkelissa tai erillisen tietoisuuskartikkelin liittäminen esimerkiksi tutkimusta esittelevän tekstin yhteyteen.

Tutkimukseen valikoituneiden artikkelien joukossa on hyvin erityyppisiä kirjoituksia, joten lehtiaineisto ei ole aivan yksiselitteisesti kuvattavissa. Yritin jopa luokitella artikkeleja erilaisiin sisällön mukaisiin kategorioihin siinä kuitenkin onnistumatta. Kategorioita tuntui aina olevan liikaa suhteessa artikkelien määrään ja toisaalta luokittelu vain kahteen tai kolmeen ryhmään tuntui kovin keinotekoiselta. Luokittelu ei toisaalta onnistunut myöskään kirjoittajien mukaan, sillä esimerkiksi en kokenut tietäväni kaikista kirjoittajina esiintyneistä henkilöistä tarpeeksi voidakseni asettaa heidät erityisen tarkastelun kohteeksi. Näin ollen päädyin yleisluontoiseen kuvaukseen aineiston sisällöstä.

Tutkimusajankohtana lasten pahoinpitelyä on käsitelty kolmesti lehden pääkirjoituksessa. Kirja-arvosteluja tai kirjojen esittelyjä on lehdessä julkaistu neljä, joista kahdessa kerrotaan aiheeseen liittyvästä käsikirjasta tai oppaasta. Tämän lisäksi artikkeleista kahdeksaa muuta tekstiä voi luonnehtia tiedottaviksi tai keskustelua muulla tavoin ylläpitäviksi lyhyiksi artikkeleiksi, jotka eivät liity toinen toisiinsa. Loput aineistoni artikkelit ovat pidempiä, aihetta eri näkökulmista käsitteleviä kirjoituksia tai pidemmän kirjoituksen yhteydessä julkaistuja niin sanottuja kainalojuttuja. Joukossa on muun muassa tutkimustuloksia tai aiheeseen liittyviä kampanjoita esitteleviä, ongelmaa kansainvälisesti vertailevia tai aiheen puitteissa kokoontuneiden seminaarien ja kongressien keskustelua siteeraavia artikke-

leita, joita yhdistää lähinnä niiden yhteys lasten pahoinpitelyongelmasta lastensuojelun näkökulmasta käytävään keskusteluun.

4.4. Diskurssianalyttiset valinnat

Diskurssianalyysissä suositaan olemassa olevia tai tutkijasta riippumatta syntyneitä aineistoja. Näiden niin sanotuissa luonnollisten, elävissä vuorovaikutustilanteissa syntyneiden aineistojen vahvuutena on, että niissä merkitysten, retoristen keinojen ja vuorovaikutuksen säännönmukaisuuksien katsotaan olevan läsnä tavalla, joka ei ole kartoitettavissa tilanteen ulkopuolelta. Kuitenkin myös ”ei-luonnollisten” aineistojen kuten haastattelujen katsotaan voivan palvella tutkimusta monella tavalla riippuen aineistosta tehtävien tulkintojen painotuksista. (Juhila & Suoninen 1999, 236-237.)

Sosiaalityöntekijöiltä keräämäni kirjoitukset ovat sinänsä käyttökelpoista aineistoa, mutta niitä tulkittaessa on otettava huomioon syntyneen vuorovaikutuksen tuottamuksellinen luonne. Tehtävänantoni ja muotoilemani tilannekuvaukset ovat syntyneet omista näkemyksistäni käsin ja niiden muoto ja sisältö ovat eittämättä heijastuneet jossain mielessä myös tutkittaviin. Näitä tekijöitä ei siten voi tulkintoja tehtäessä olla ottamatta huomioon. Sen sijaan lehtiartikkeleita voin tulkita tahattomasti syntyneenä luonnollisena aineistona, sillä niiden syntyyn eivät ole omat tutkimukselliset intressini päässeet vaikuttamaan.

Diskurssianalyysi mahdollistaa monenlaiset tutkimukselliset ratkaisuvaihtoehdot. Jokinen ja Juhila (1999, 55) jäsentävät diskurssianalyttisten tutkimuksen moninaista kenttää ja erilaisia olemassa olevia painotuksia seuraavien ulottuvuusparien kautta:

- 1) tilanteisuuden ja kulttuurisen jatkumon välinen suhde
- 2) merkitysten ja merkitysten rakentamisen tapojen välinen suhde
- 3) retorisen ja responsiivisen analyysin välinen suhde
- 4) kriittisen ja analyttisen diskurssianalyysin välinen suhde

Tätä jaottelua hyväksi käyttäen pyrin tässä vielä täsmentämään omia aineistojeni tarkastelutapaan liittyviä valintoja ja painotuksia.

Diskurssianalyysissä on olennaista merkitysten rakentuminen käyttöyhteyksissään. Tutkimukseen valittu tilanne ei ala tyhjästä eikä ole päätepiste millekään, vaan tutkimusta tehtäessä on mietittävä, millä tavoin tilanteisuus ja kulttuurisen jatkumon yhtäaikainen läsnäolo huomioidaan. Painotus voi olla kummassa tahansa - tai tilanteisuus ja kulttuurisuus voivat olla tutkimuksessa tasavahvasti läsnä, jolloin kulttuurin muotoutumista tarkastellaan ensisijaisesti tilanteisina tekoina. (Jokinen & Juhila 1999, 56-63.)

Tutkimusaineistoni analyysissä pyrin tarkastelemaan sekä aineiston tilanne- että kulttuurisidonnaisuutta. Aineistona sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset ja lehtiartikkelit poikkeavat toisistaan monessakin suhteessa. Tilannekuvaukset on varta vasten kerätty yhtenä ajankohdantana tutkimusaineistoksi kun taas lehtiaineisto koostuu lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kirjoitetuista teksteistä ja artikkeleista neljäntoista vuoden ajalta. Eri paikoista ja yhteyksistä kerättyjen aineistojen avulla on mahdollista tulkita sitä, toistuvatko jotkut tietyt lasten pahoinpitelyn merkityksellistämistavat tilanteesta toiseen vai ovatko ne ominaisia vain tietyille tilanteille. Kulttuurissa yleisesti esiintyvistä merkityksellistämisen tavoista voidaan tehdä johtopäätöksiä vasta kun merkityksiä on ensin luettu käyttöyhteyksissään (Jokinen & Juhila 1999, 63).

Painotusvalinnasta on kyse myös merkitysten ja merkitysten tuottamistapojen välillä. Korostettaessa merkityksiä on kiinnostus ensisijaisesti siinä, millaisia merkityksiä ihmiset kirjoituksissaan tuottavat kun taas tuottamisen tapojen painottaminen johtaa kysymään millaisia kielellisiä keinoja käyttämällä ihmiset tuottavat merkityksiä. Käytännössä nämä kysymykset ovat aina kietoutuneita toisiinsa ja kyse on vain asian analyttisestä erottamisesta. (Jokinen & Juhila 1999, 66.) Itsekin tulen tutkimuksessani analysoimaan sekä mitä että miten -kysymyksiä täsmentäen merkitysten tutkimisen ulottuvuutta muun muassa diskurssin käsitteen avulla.

Kolmantena ulottuvuusparina on retorisuus ja responsiivisuus, joiden painottaminen suuntaa tutkimuksen tarkastelua merkitysten tuottamisen tapoihin täsmentäen siten edellisen ulottuvuusparin toista puolta, miten -kysymyksiä. Retorisuutta tutkittaessa keskitytään niihin tapoihin, joilla ”ajetaan” tiettyjä sosiaalisen todellisuuden versioita, kun taas responsiivisessa otteessa huomio kiinnittyy siihen, miten ihmiset yhdessä rakentavat merkityksiä. Useimmiten tekstimuotoisen aineiston hallitseva piirre on retorisuus, joka tarkoittaa kie-

lenkäytön avulla tapahtuvaa yleisön vakuuttelua ja suostuttelua. Tekstiaineistojen vihjeistä on pidemmällä aikaulottuvuudella kuitenkin tulkittavissa myös responsiivisia tekoja: reagointia aiempiin puheenvuoroihin ja tulevien reagointien odottamaan jäämistä. (Jokinen & Juhila 1999, 77-78.) Aineistoni laadun perusteella oma analyysini painottuu ilman muuta retoriseen suuntaan. Olen itse aineistoni yleisö, jota vakuutellaan lasten pahoinpitelyn auttamisen ”faktoista”. Näitä tuloksia tulen puolestaan itse esittelemään raporttini eriteltyinä tutkimustuloksina laajemmalle yleisölle.

Diskurssianalyttisen tutkimuksen keskeisenä tehtävänä ei ole suinkaan pyrkimys kaikenkattavien todellisuuden selitysten tarjoamiseen vaan pikemminkin uuden keskustelun synnyttäminen. Tutkimuksen kannalta keskeiseksi kysymykseksi nousee tältä osin se, kenelle tutkimus halutaan suunnata ja millaiseen keskusteluun sillä osallistua. Tutkimuksen lähtökohtatavoitteet ja sitoumukset luovat eron kriittisen ja analyttisen diskurssianalyysin välille. Kriittisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tuottaa poleeminen puheenvuoro suhteessa vallitsevaan sosiaaliseen järjestykseen, kun taas analyttisessä on tavoitteena olla mahdollisimman avoin aineistolle ja sieltä löytyville jäsenyksille. Nämäkään orientaatiot eivät välttämättä sulje toisiaan pois. (Jokinen & Juhila 1999, 85-87.)

Omaa tutkimusongelmaani tulen lähestymään analyttisestä orientaatiosta käsin, mutta ei ole sanottua, ettei aineiston analyysi voisi tässäkin tapauksessa tuottaa vallitsevaa sosiaalista järjestystä rakentaessaan myös sitä kyseenalaistavia ja uudelleen rakentavia tuloksia. Tavoitteena on kuitenkin olla etukäteen tekemättä kovin vahvoja oletuksia joidenkin suhteiden olemassaolosta ja luonteesta, vaan ottaa näiden suhteiden rakentumiseen kantaa vasta aineiston analyysin jälkeen. Tämä tehtävä on siinä mielessä haasteellinen, että omat oletukseni luonnollisesti ohjaavat sitä, miten tekstejä luen ja millaisia tulkintoja niistä löydän.

5 SOSIAALITYÖ LASTEN PAHOINPITELYN TULKKINA

Lasten pahoinpitely on sosiaalinen ongelma, jonka käsittely kuuluu monille eri sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoille. Tutkimukseni päätavoitteena on kysyä sosiaalityön näkökulmasta, kuka puhuu lasten pahoinpitelyn asiantuntijana. Kysymykseen vastatakseni tulen tarkastelemaan miten sosiaalityöntekijät kirjoituksissaan lasten pahoinpitelystä puhuvat ja mitä sekä mitä he tällä tarkoittavat ja keneen vetoavat. Vastaavia kysymyksiä esitän myös lehtiaineistolleni, mutta kysyen edellisen lisäksi ketkä niissä lasten pahoinpitelyä tulkitsevat ja kenen näkökulmasta.

Tarkastelen kumpaakin aineistoa omana kokonaisuutenaan lähtien liikkeelle siitä, miten aineistoissa lasten pahoinpitelyongelmasta puhutaan. Aloitan ensin sosiaalityöntekijöiden kirjoituksilla ja jatkan sitten lehtiaineistoon. Lopuksi tarkastelen aineistojen yhtenevyyksiä ja eroja lasten pahoinpitelyn tulkinnoissa nostaten samalla esille ongelmaan liittyviä puhetapoja, diskursseja.

5.1. Sosiaalityöntekijöiden tulkitsema lasten pahoinpitely

Lasten pahoinpitely herättää varmasti meissä kaikissa jonkinlaisia mielikuvia. Erilaisia ajatuksia ja tulkintoja löytyy todennäköisesti yhtä monta kuin on tulkitsijoitakin, sillä jokaisella on oma tapansa jäsentää ja luokitella asioita. Minun pyrkimyksenäni on etsiä sosiaalityöntekijöiltä keräämäni aineiston mahdollisesti hyvin erilaisista asiantuntijatulkinnosta ja -näkemysistä jonkinlaista kokonaiskuvaa siitä, millaisena sosiaalisena ongelmana lasten pahoinpitely sosiaalityössä käytännöissä näyttäytyy ja mitä sen parissa tehtävä ongelmatyö tarkoittaa.

Kerätessäni sosiaalityöntekijöiden kirjoituksia pyrin tilannekuvausten avulla keskittämään kirjoittajien huomion suoraan lasten pahoinpitelyyn sen sijaan, että olisin tehtävänannossa piilottanut sen muiden sosiaalisten ongelmien joukkoon. Tehtävänannon mukaisesti sosiaalityöntekijät ottivat tilannekuvausten ohella eri tavoin myös yleisesti kantaa lasten pahoinpitelyn näkymiseen työssään ja sen parissa tehtävään ongelmatyöhön. Sosiaalityöntekijöillä oli näin ollen oma käsityksensä siitä, mihin asioihin toivoin heidän kiinnittävän tilanteita tulkitessaan huomiota.

Aineistoni sosiaalityöntekijät eivät kirjoituksissaan viittaa millään tavoin siihen, että he eivät työssään kohtaisi lasten pahoinpitelyä. Päinvastoin pahoinpitelyasia nostetaan esille esittämieni tilannekuvausten lisäksi myös omin esimerkein ja viittauksin siihen, miten työntekijä on tällaisissa tilanteissa yleensä toiminut.

”Itselläni on hyvin myönteisiä kokemuksia asioihin puuttumisesta. - - - Ihmisistä löytyykin tällaisen viranomaisen väliintulon jälkeen voimaa pohtia asioitaan ja tehdä niille jotain.” (teksti 3)

Sosiaalityöntekijöiden kokemukset ongelmaan puuttumisesta eivät ole pelkästään kielteisiä, vaan esiin nostetaan asialla olevan toisinaan myös valoisampi puoli. Helposti lähestyttävästä ongelmasta ei silti ole kyse.

”Lapsen pahoinpitely herättää minussa työntekijänä helposti ahdistusta ja voimattomuutta, koska lapsia elää väkivaltaisessa ympäristössä. Työntekijänä kokee usein myös kyvyttömyyttä toimia tai auttaa, koska monet kieltävät tapahtuneen mitään.” (teksti 2)

”Perheväkivalta ja erityisesti lapseen kohdistuva väkivalta on aina voimakkaita tunteita herättävä asia. (tunteet voivat olla kiukkua, epätoivoa, turhautuneisuutta)” (teksti 4)

Pahoinpitelyn sosiaalityöntekijät tuntuvat jäsennettävän fyysiseen ja psyykkiseen väkivaltaan sekä hoidon laiminlyöntiin ja alistamiseen. He tekevät tyypillistä luokittelua pahoinpitelyn eri muotojen välillä, mutta viittaavat silti lasten pahoinpitelyllä ensisijassa fyysiseen pahoinpitelyyn. Tutkimuksessani toistuu samaa ristiriitainen ilmiö kuin Tarja Pösön (1995) tutkimuksessa. Pahoinpitelystä puhutaan työn sisällön näkökulmasta fyysisenä pahoinpitelynä vaikka todellisuudessa pahoinpitelyn kirjo ymmärretään paljon laajempaan.

”Selkeästi tunnistettavaan lasten pahoinpitelyyn törmää lastensuojelussa oikeastaan yllättävän harvoin. Useimmin kyseessä on hoidon laiminlyöntiä tai henkistä väkivaltaa.” (teksti 4)

Itse asiassa hoidon laiminlyönti ja henkinen väkivalta vaikuttavat näyttäytyvän lastensuojelun työntekijälle fyysistä pahoinpitelyä paljon useammin, vaikka ne ovat näennäisesti vaikeammin tunnistettavissa. Lastensuojeluilmoituksissa sen sijaan tuntuu olevan kyse nimenomaan fyysisestä pahoinpitelystä, josta on olemassa ulkoisia tunnistamisen merkkejä kuten mustelmia ja ruhjeita.

”... muusta epäilystä vähemmän tulee tietoa.” (teksti 3)

Seksuaalista väkivaltaa teksteissä ei juuri mainita, mikä viittaa siihen aiemmin mainittuun seikkaan, että johtuen myös sen rikosoikeudellisesta luonteesta sitä käsitellään sosiaalityössä aivan omana kategorianaan. Tämä huomio tukee myös omaa valintaani jättää seksuaalinen pahoinpitely tutkimuksen ulkopuolelle.

Sosiaalityöntekijät kertovat lasten pahoinpitelyn olevan työssään silloin tällöin vastaan tuleva ongelma. He nimeävät lähinnä päiväkodin, koulun ja terveydenhuollon tahoiksi, joiden kautta lasten pahoinpitelyepäilyt pääasiallisesti tulevat sosiaalitoimen tietoon. Näissäkin tapauksissa on yleensä kyse siitä, että lapsessa on havaittu edellä mainittuja pahoinpitelyyn viittaavia ulkoisia tunnusmerkkejä.

”Lapseen kohdistunut väkivalta tulee usein esille koulussa tai päiväkodissa kun lapsessa huomataan usein mustelmia ym. Joskus myös lapsi itse saattaa kertoa asiasta, kuitenkin harvemmin.” (teksti 4)

Ongelman esiintulo ja tunnistaminen saattaa tapahtua paitsi lastensuojeluilmoitusten myös perheen muun asiakkuuden puitteissa.

”Pahoinpitelytapaukset tulevat työssäni esiin lastensuojeluilmoituksina tai myös muun työskentelyn ohessa.” (teksti 2)

Kirjoituksista välittyy sosiaalityöntekijöiden pitävän lasten pahoinpitelyä paljon laajempaan ongelmana kuin millaisena se heidän työssään näyttäytyy. Pahoinpitelytapauksen viita-

taan tulevan vain sattumanvaraisesti ja satunnaisesti sosiaalitoimen ja lastensuojelun tietoisuuteen.

”... varmasti vain jäävuoren huippu tulee esiin tapauksista.” (teksti 2)

”Lasten pahoinpitely tulee siis satunnaisesti sosiaalitoimen lastensuojelun tietoon.” (teksti 3)

Varsinaisia perusteluja olettamukselle ei anneta, vaan pikemminkin se tuodaan itsestäänselvyytenä esiin. Tässä yhteydessä viitataan pahoinpitelyyn puuttumisen vaikeuteen ja yleiseen ilmapiiriin sallivuuteen. Samalla sosiaalityöntekijät siirtävät vastuuta myös muille tahoille kuin viranomaisille.

”Ympäristön suhtautuminen lasten pahoinpitelyyn on yleensä salliva, vain hyvin räikeät tapaukset naapuri tai sukulainen ilmoittaa sosiaalitoimeen. Mieluummin ilmoitetaan Anja Eerikäiselle koirien huonosta hoidosta kuin lasten vastaavasta.” (teksti 3)

Pahoinpitelyn huomiotta jäämisessä ei välttämättä ole kyse yksinomaan siitä, etteivätkö sosiaalitoimen viranomaiset puuttuisi pahoinpitelyongelmaan vaan myös siitä, että osa tapauksista vain yksinkertaisesti jää tulematta koskaan ilmi. Tähän saattaa vaikuttaa paitsi ongelman pysyminen perheen keskinäisenä salaisuutena myös se, että muut viranomaiset siinä missä tavalliset kansalaisetkin arastelevat epäilyjensä ilmoittamista sosiaalitoimeen kokiensa puuttuvansa liikaa perheen sisäisiin asioihin. Perheen yksityisyyttä kunnioitetaan ja helposti jäädään vain toivomaan sen itse osaavan ratkaista sisäiset ristiriitansa tai hakevan niihin ulkopuolista apua. Kukapa meistä haluaisi muiden puuttuvan omaan perhe-elämäämme? Sitä paitsi kun on kyse väkivallasta, voi asiaan puuttumista estää pelkästään pelko siitä, että joutuu myös itse sen kohteeksi.

Pahoinpitelyn ilmitulemattomuuteen viittasivat myös Tarja Pösön (1995) haastattelemat sosiaalityöntekijät, joiden selitykset asiaan Pösö on ryhmitellyt kolmeen eri luokkaan. Hänen tulkintansa mukaan kyse on lastensuojelun organisoinnista, lasten pahoinpitelyn nivoutumisesta perheen muihin ongelmiin sekä viranomaisyhteistyössä ilmeneviin ongel-

miin. Näistä tarkastelen oman aineistoni valossa lähinnä lasten pahoinpitelyn liittymistä muihin perheen toimintakyvyssä ilmeneviin ongelmiin. Muista tulkinnoista keskusteleminen tekstiaineistoni ei sisältönsä puolesta anna mahdollisuuksia.

Sosiaalityöntekijät vaikuttavat tulkitsevan pahoinpitelyä seuraukseksi vanhemmilla ja perheellä olevista muista ongelmista ja kyvyttömyydestä käsitellä niitä. Olen itsekin tämän saman olettamuksen pohjalta viitannut ensimmäisessä tilannekuvauksessani perheen taloudellisiin vaikeuksiin ja isän mahdolliseen alkoholiongelmaan saattaen omalla valinnallani tulla ohjanneeksi sosiaalityöntekijöiden tapauksesta tekemiä tulkintoja. Näkemykset perheen muista ongelmista nousevat teksteissä esiin kuitenkin myös muutoin kuin mainitun tilannekuvauksen yhteydessä. Niissä viitataan paitsi mielenterveysongelmaan ja alkoholiongelmaan myös yleisesti vanhempien jaksamiseen.

”Pahoinpitelyn taustalla on usein vanhempien mielenterveysongelmaa, alkoholiongelmaa ja jaksamattomuutta ja kyvyttömyyttä lasten kanssa.” (teksti 3)

”Usein väkivaltainen käyttäytyminen johtuu siitä, että ei ole muunlaisia keinoja käsitellä turhautuneisuutta ja väsymystä kuin lyömällä toista.” (teksti 4)

Vanhempien turhautumiseen löytyy varmasti montakin syytekijää ja käsitykseni mukaan tällaisilla perheen toimintakykyyn liittyvillä ongelmilla on hyvin usein kasaantua. Vanhempien työttömyydestä esimerkiksi on seurauksena taloudelliset ongelmat, josta puolestaan seuraa väsymistä, joka saattaa pahimmassa tapauksessa johtaa perheväkivaltaan ja lasten pahoinpitelyyn. Noidankehä on hetkessä valmis.

Esille tullutta pahoinpitelyongelmaa lähdetään sosiaalityöntekijöiden mukaan purkamaan nimenomaan koko perheen kanssa ottamalla yhteyttä lapsen vanhempiin, joita pahoinpitelyepäily koskee. Yhdessäkään tapauskuvauksiani käsittelevässä tekstissä ei itse asiassa viitata siihen, että asiasta keskusteltaisiinkin ensin uhriksi epäillyn lapsen kanssa. Päinvastoin lapsi jopa jätettäisiin näiden ensimmäisten keskustelun avausten ulkopuolelle kuten seuraava esimerkki osoittaa.

”Sopisin terveydenhoitajan kanssa, että kutsumme pojan vanhemmat koululle keskusteluun. Paikalla olisi vanhempien lisäksi terveydenhoitaja ja sosiaalityöntekijä. Lasta en tähän keskusteluun ottaisi mukaan.” (teksti 4)

Perhekeskeinen ajattelumalli ja menetelmät ovat sosiaalityön vakiintuneita käytäntöjä. Lapsen kannalta nämä merkitsevät pahimmillaan sitä, ettei lastensuojelu noteeraa lasta lainkaan itsenäisenä asiakkaana, vaan hänen kanssaan kommunikoidaan vain vanhempien läsnä ollessa (Heiliö 1994, 102). Mahdollisesti hänet suljetaan osittain koko työskentelyn ulkopuolelle kuten edellisessä. Toisaalta äskenen kirjoittaja myös muistuttaa lapsen huomioon ottamisen tarpeesta.

”Lastensuojelun puuttuessa lapsen tilanteeseen tulee aina myös muistaa keskustella lapsen kanssa ja huomioida hänet toimenpiteitä suunnitellessa.” (teksti 4)

Ehdotetut ammatilliset toimenpiteet tilanteen korjaamiseksi vaikuttavat kohdistuvan yleensä pikemminkin perheen toimintakyvyn ylläpitämiseen ja sen tukemiseen kuin varsinaisesti esille tulleeseen pahoinpitelyongelmaan. Apua tuntuu olevan helpompi tarjota muuhun kuin nimenomaan suoraan väkivaltakierteen katkaisemiseen ja tällainen apu saanee myös myönteisemmän vastaanoton vanhempien harvemmin tunnustaessa pahoinpitelyä ylipäänsä tapahtuvan. Taustalla oleviin muihin ongelmiin puuttuminen saattaa joka tapauksessa katkaista väkivaltakierteen, jolla tätä ratkaisumallia perustellaan.

”Usein lyömisen taustalta löytyy myös muita vaikeuksia. Tarjoamalla apua niihin voidaan myös siten ratkaista ja vähentää riskiä väkivaltaiseen käyttäytymiseen.” (teksti 4)

Sosiaalityöntekijöiden teksteistä välittyy monellakin tapaa, että pahoinpitelyepäilyä on toisinaan hyvin vaikea nostaa edes esiin sen saadessa yleensä kieltäviä reaktioita aikaan. Asian käsittelyssä halutaan noudattaa hienovaraisuutta, jotta perheen sisäistä tilannetta ei pahennettaisi entisestään esimerkiksi aiheuttamalla uusia väkivallan ilmauksia.

”Perheväkivaltaan puuttuminen tulee tehdä aluksi hienovaraisesti ja varmistaen se, että ei puuttumisella saa tilannetta pahemmaksi esim. isä hakkaa vaimonsa vielä pahemmin keskustelun jälkeen.” (teksti 4)

Kirjoituksissa korostetaan myös sitä seikkaa, että jo epäilyn tuominen vanhempien tietoisuuteen voi ehkäistä pahoinpitelyn tapahtumista jatkossa. Uskon lasten pahoinpitelyn ja perheväkivallan olevan myös tältä osin muiden sosiaalisten ongelmien joukossa aivan omaa luokkaansa.

”Väkivallan mahdollisuuden esiin nostaminen voi kuitenkin jo sinänsä estää ja/tai ehkäistä sitä.” (teksti 1)

Työskentelyn aloittaminen perheen kanssa ei ole helppoa sen ollessa itse vastentahtoinen. Mikäli pahoinpitelyongelmaa ei myönnetä, pyritään työskentely perheen kanssa aloittamaan jostain muusta lähtökohdasta käsin. Seuraava tekstinpätkä tukee sekin sitä ajatusta, että pahoinpitelyn taustalla tulkitaan olevan aina myös muita ongelmia.

”Ikään kuin ”ujuttaudutaan” perheeseen sen ongelman kautta, jonka vanhemmat kertovat olevan olemassa (esim. väsymys, parisuhdeongelmat, lapsen ongelmallinen käyttäytyminen ym.)” (teksti 4)

Sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset kertovat heidän mieltävän lasten pahoinpitelyä melko yhtenäisellä tavalla. Ongelma liitetään yleensä perheen toimintakyvyssä oleviin muihin ongelmiin ja myös ratkaisu lähdetään etsimään tästä näkökulmasta käsin: hahmottamalla perheen tilanne kokonaisvaltaisesti. Pääpiirteissään pahoinpitelyongelmaa siis jäsenetään ja tulkitaan koko perheen ongelmana ja tähtäimessä on auttaa ja tukea ensi sijassa koko perhettä.

Sosiaalityöntekijät pohtivat kirjoituksissaan myös omaa rooliaan lasten pahoinpitelyongelman työstämisessä. Heidän tehtävänsä on ottaa asia puheeksi vanhempien ja koko perheen kanssa ohjatakseen perheen sitten sen tarvitseman avun ja tuen piiriin – yleensä johonkin toiseen sosiaalihuollon yksikköön kuten perheneuvolaan, mielenterveystoimistoon tai A-klinikalle.

”Ja kun saadaan asia liikahtamaan eteenpäin, tarjotaan perheelle yhteiskunnan tukea, kotiapua, perheneuvolaa, ym. palvelupistettä. Perhettä ei ”jätetä yksin” vaan perheen kanssa jatkuu työskentely pitkään.” (teksti 3)

”Lisäksi mieltäisin yhdessä perheen kanssa olisiko oikea paikka heille esim. perheneuvola, jossa koko perhe voisi käydä yhdessä. Myös A-klinikalla voidaan tavalta koko perhettä.” (teksti 4)

Lasten pahoinpitely koskettaa paitsi koko perhettä myös sosiaalityön kannalta montaa eri tahoja. Konkreettiset toimenpiteet ongelman ratkaisemiseksi saattavat tapahtua useinkin eri auttamisyksikön toimesta. Sosiaalityöntekijöiden keskeistä asemaa tässä moniammatillisessakin verkostossa ei voi kuteinkaan kiistää – valikoituvathan toimenpiteet ja perheen kanssa työskentelevät tahot pitkälti sen mukaan miten he kunkin tilanteen määrittelevät ja millaista ratkaisua siihen hakevat.

Sosiaalityöntekijöille antamaani tehtävänantoa konkretisoineilla tapauskuvauksilla tähtäsin siihen, että saisin vastaukseksi mahdollisimman todenmukaisia kuvauksia siitä, miten he toimivat kohdatessaan vastaavia tilanteita työssään. Tavoitteena oli arvioida sosiaalityöntekijöillä lasten pahoinpitelystä ja käytössä olevista toimintatavoista olevien käsitysten yhtenäisyyttä.

Aiemmissa alaluvuissa olen kuvannut sitä, miten sosiaalityöntekijät pahoinpitelyä sosiaalisena ongelmana konstruoivat – sen tunnistamista ja liittämistä perheen muihin ongelmiin. Näiltä osin sosiaalityöntekijöiden käsitykset vaikuttavat yhteneviltä. Sen sijaan mitään yhdenmukaisia ja ehdottomia toimintamalleja sosiaalityöntekijät eivät pahoinpitelytilanteeseen tarjoa. Päinvastoin kirjoituksista tulee selväsanaisesti esiin sosiaalityöntekijöiden itsekkin tiedostamana se seikka, että lasten pahoinpitelyn kohtaamiseksi ja auttamiseksi ei ole olemassa mitään yksiselitteisiä takataskusta vedettäviä ratkaisuja ja toimintatapoja.

”Jokainen esille tuleva tapaus on varmasti yksilöllinen ja ne pyritään selvittämään omina tapauksinaan” (teksti 2)

”Jokaisessa tilanteessa täytyy erikseen miettiä ja perheen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta valita oikea toimintatapa. Vain yhtä tiettyä tapaa toimia ei mielestäni ole. Perheväkivaltatilanteen kohtaaminen vaatii työntekijältä herkkyyttä vaistota miten kussakin tilanteessa tulee toimia.” (teksti 4)

Ongelmaan pureudutaan aivan samojen tukitoimenpiteiden varassa kuin muihinkin lastensuojelussa esiin tuleviin ongelmiin punnitsemalla toimenpiteet tilanne- ja tapauskohtaisesti. Se, miten ongelmaan lähdetään kunkin perheen kohdalla purkamaan, vaikuttaa olevan pitkälti sosiaalityöntekijän omien ratkaisujen ja luonnollisesti myös perheen itsensä varassa.

”Yksiselitteistä vastausta väkivaltaan puuttumisen perheissä ei ole, sillä tilanteet ja tapaukset ovat erilaisia. Yksi asia on kuitenkin yhteinen: välitön puuttuminen. Avohuollon tukitoimet tulee ottaa käyttöön mahdollisimman laajasti tilanteeseen sopien. Myös huostaanottoedellytykset tulevat työssä mieleen ja seurattavaksi.” (teksti 1)

Tapauskuvauksissa varioineet tekijät – kuvaukset pahoinpitelyn kohteeksi joutuneista lapsista ja heidän perheistään, perheen aiempi asiakkuus sosiaalitoimistossa ja lastensuojeluilmoituksen tekijä – eivät näytä sanottavammin vaikuttavan asian liikkeellelähtöön. Kummassakin tapauksessa ilmoitus tuottaa toimenpiteitä tilanteen kartoittamiseksi ja perheen (vanhempien) tapaamiseksi joko kotikäynnillä, koulussa tai sosiaalitoimistossa. Jatkotoimenpiteet luonnollisesti riippuvat tehdystä tilannearviosta, ja teksteistä tuleekin esiin hyvin erilaisia vaihtoehtoja asian eteenpäin viemiselle. Työskentelyn kohteena puhutaan enimmäkseen koko perheestä.

Kirjoitukset osoittavat hyvin selvästi, että sosiaalityöntekijöillä on käytettävissään monenlaisia toiminta- ja ratkaisumalleja, joita he punnitsevat kulloisenkin tilanteen mukaan. Lastensuojelussa onkin pitkälti kysymys sosiaalityöntekijän tekemistä lainsäädäntöön ja oman ammatilliseen asiantuntemukseensa perustuvista valinnoista.

Suomalaisella lastensuojelukulttuurilla on vahva kytkös perhe- ja yhteiskuntapolitiikkaan. Lastensuojelun tavoitteena on ensi sijassa ylläpitää perheen toimintakykyä, mikä vaikuttaa

Kohdatessaan lasten pahoinpitelyä tai muita lastensuojelullisia ongelmia sosiaalityöntekijät tekevät sosiaalisten ongelmien tulkintatyötä yhdistäen olemassa olevia kulttuurisia, ammatillisia ja lainsäädännöllisiä kategorioita asiakkaan tilanteesta saatavaan tietoon. Olennaista konstruktionistisen tulkinnan mukaan on se, ettei sosiaalisten ilmiöiden ja käytäntöjen tulkinta ole mielivaltaista, vaan että siinä on kyse myös valintojen tekemisestä. Lasten pahoinpitelyyn liittyvän ongelmatyön tarkastelu omalta osaltaan osoittaa, että toimijat – sosiaalityöntekijät – voivat hyvinkin voimakkaasti itse vaikuttaa siihen, kenen puolelle he asettuvat ja millaisiin toimenpiteisiin kunkin osalta ryhdytään. (Pösö 1995, 34-47.)

5.2. Laajempi keskustelu lasten pahoinpitelystä

Tulkinnallisen luonteensa vuoksi lasten pahoinpitely on konstruktionistisesti mielenkiintoinen tarkastelukohde myös muussa mielessä kuin yksinomaan viranomaisen tekemän sosiaalisten ongelmien tulkintatyön näkökulmasta. Ongelma tulee nimittäin aina tulkituksi myös muista toimijoista käsin pelkästään jo tekijänsä ja kohteensakin näkökulmasta – tekona ja kokemuksena. Vanhemman ojentamiskeinoksi mieltämä tukistaminen saattaa lapsen näkökulmasta vaikuttaa pahoinpitelyltä tai kaksi samaa vammaa tarkastelevaa henkilöä saattavat tulkita näkemänsä eri tavalla. Mitään objektiivisia pahoinpitelyn tunnusmerkkejä ei oikeastaan voida nimetä, sillä pahoinpitelyssä on aina kyse myös subjektiivisista näkemysistä ja kokemuksista – pahoinpitelyn tulkinnasta. (Pösö 1995, 33.)

Ongelman konstruktionistista mielenkiintoa lisää lasten pahoinpitelyn sijoittuminen hyvin pitkälti perheen alueelle. Perhe-elämästä ei juuri voida olettaa löytävänsä vain yhtä totuutta, sillä perheestä ja sen mahdollisista ongelmista saatava tieto on aina tavalla tai toisella puolueellista. Toisaalta lasten asema pahoinpitelyn uhreina on sekin hyvin erityinen. Lapsilla ei välttämättä ole ymmärrystä siitä, että pahoinpitelijän käyttäytyminen ei ole sallittavaa ja myös keinot kokemusten ilmituontiin ovat hyvin vähäiset puhumattakaan pahoinpitelytilanteen muuttamisesta. Lapsen oleminen väkivallan kohteena merkitseekin siten, että tilanteella on joku muu tulkitsija, joka kokee tapahtuneen väkivallaksi. (Pösö 1995, 33-34.)

Lehtiaineistoni tarjoaa mahdollisuuden tarkastella sosiaalityöntekijöiden tulkinnoista hie-
man laajempaa ja yleisempää, mutta joka tapauksessa aikuisten tekemää tulkintaa lasten

pahoinpitelystä sosiaalisena ongelmana. Aineiston sattumanvaraisuudesta johtuen en tutkijana ole voinut vaikuttaa sen luonteeseen, vaan kirjoitukset vaihtelevat haastatteluista asiantuntijateksteihin ja erilaisiin kuvauksiin mitään erityistä säännönmukaisuutta ja yhtenäistä linjaa noudattamatta. Tästä syystä artikkelien analysoiminen on sosiaalityöntekijöiden kirjoituksiin nähden paljon haastavampaa ja nojaa tässä tapauksessa hyvin pitkälti omiin valintoihin sen suhteen, mitkä artikkeleista nostan esille ja millä tavoin. Valintani eivät näin ollen poista mahdollisuutta myös muunlaisten valintojen ja tulkintojen tekemiseen. Diskurssianalyttisen tutkimuksen luonteelle on itse asiassa yleisesti hyvin ominaista, että tutkija tarkentaa omia valintojaan tutkimusprosessin aikana ja voi tutkimustehtävänsä puitteissa valita analyysin fokukseen vain osan laajemmasta aineistosta (Juhila & Suoninen 1999, 241-242).

Sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten lailla lehtiaineisto ammatillisen keskustelun leimaama, sillä pääosin tekstit ovat sosiaalialan tai terveydenhuollon asiantuntijoiden - työntekijöiden ja tutkijoiden - kirjoituksia. Niistä samoin kuin aineistoni sosiaalityöntekijöiden kirjoituksista on luettavissa yleinen huolestuneisuus lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen seurauksista. Vaikka ongelman todetaan koskettavan vain harvoja, sen vakavuutta ei missään yhteydessä kyseenalaisteta. Aineistosta välittyy selkeästi se ajatus, että väkivaltaa kohtavat lapset ja heidän perheensä tarvitsevat ammattiapua.

Tulkintojen jäsentäminen täysin verrannollisella tavalla sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten kanssa ei tässä yhteydessä ole mielestäni tarpeen. Nostan siitä syystä vain muutaman lehtiaineistosta kumpuavan asian esiin tukemaan ja täydentämään tai tuomaan uutta tietoa suhteessa edelliseen. Lapsiin kohdistuvan väkivallan muotoja ja yleisyyttä käsittelevät artikkelit eivät sinänsä tarjoa tutkimukselleni uutta tietoa, joten niiden lukemiseen olen keskittynyt muilta osin samalla, kun olen myös rajannut aineiston lukemista tutkimukseni tavoitteita mukailevaksi.

Lasten pahoinpitely ja perheväkivalta saa lehtiaineistossa samanlaisia merkityksiä kuin sosiaalityöntekijöiden kirjoituksessa: sen todetaan kytkeytyvän läheisesti perheen muihin ongelmiin ja perheisiin kohdistuvien paineiden lisääntymiseen. Väkivallan lisääntyminen tunnutaan liittävän myös yleisellä tasolla erilaisten yhteiskunnallisten ongelmien kasautu-

miseen ja erityisesti lasten pahoinpitely tulkitaan seuraukseksi jostakin toisesta perheessä esiintyvistä ongelmista.

”Lapsiin kohdistuva väkivalta näyttää lisääntyvän siellä, missä perheeseen kohdistuvat paineet ylipäättään lisääntyvät, oli näiden paineiden alkuperä sitten taloudellinen tai joku muu.” (Lapsen Maailma 4/1990, sivu 27)

Lastensuojelu tuntuu itse asiassa joutuvan yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten myötä kohtaamaan helposti myös entistä useampia perheitä ja uusia asiakkaita.

” - Perheiden elämäntilanteet ovat entistä vaikeampia. Fyysinen väkivalta on raaistunut. Uusi ryhmä ovat keskiluokkaiset perheet, entiset menestyjät, jotka ovat suistuneet velkakierteeseen ja konkursseihin. Yliväsyneet, avuttomat äidit ovat lisääntyneet. Ulkomaalaisten osuus on selvästi lisääntynyt siinä joukossa, joka haakee turvaa meiltä, luetteli [Ensi- ja turvakotien liiton toiminnanjohtaja] Martti Vannemaa.” (Lapsen Maailma 5/1993, sivu 21)

Perheiden ongelmien kasvamisesta ja sen seurauksena olevasta pahoinpitelystä puhuttaessa viitataan yhteiskunnassa yleisesti nähtyihin epäkohtiin, jotka synnyttävät eriarvoisuutta ja ongelmien kasaantumista.. Kirjoittajat nostavat tällä tavoin lasten pahoinpitelykeskustelun osaksi laajempaa yhteiskunnallista hyvinvointikeskustelua.

Useimmissa artikkeleissa lasten pahoinpitely nousee esiin nimenomaan perheväkivallan näkökulmasta ja kodin seinien sisällä tapahtuvana asiana, mutta lasten arjessa olevasta väkivallasta puhutaan perheessä tapahtuvan väkivallan ohella myös laajemmassa mielessä viitaten muun muassa koulukiusaamiseen. Huolestuneena suhtaudutaan esimerkiksi nuorten väkivaltarikollisuuden lisääntymiseen, jonka taustalla kytee ajatus väkivaltaisen toimintamallin oppimisesta kotoa.

”Väkivaltaisia lapsia ja nuoria on lapsena pidetty kurissa alistaen ja väkivaltaa käyttäen. - - - Kaikkein vahingollisin tilanne on silloin, kun nuoren oma elämänpääpiiri on väkivaltainen ja hän on myös väkivaltaviihteen suurkuluttaja.” (Lapsen Maailma 10/2002, s. 4)

Kuten sosiaalityöntekijöiden kirjoituksista, välittyy myös lehtiaineistosta tulkinta kotona tapahtuvasta lasten pahoinpitelyn näkymättömyydestä. Ongelmasta vaietaan usein liian pitkään sen sijaan, että siihen haettaisiin ajoissa ulkopuolista apua. Tähän viitataan puhuttaessa naisen kokemasta väkivallasta, mutta samaa koskee myös lapsiin kohdistuvia väkivallan ilmauksia.

”Väkivalta on perheessä suuri salaisuus, joka pidetään kodin seinien sisällä. Fyysisen ja henkisen väkivallan uhriksi joutunut nainen ei kuitenkaan voi yleensä toipua kokemuksistaan ilman, että hän lähtee hakemaan ulkopuolista apua.” (Lapsen Maailma 11/2000, sivu 12)

Toisaalta ongelman näkymättömyyttä tulkitaan myös pahoinpitelyn merkkien puuttumisen näkökulmasta.

”Väkivallan kohteeksi joutunutta lasta voi olla vaikea tunnistaa, koska fyysisiä jälkiä ei aina ole.” (Lapsen Maailma 12/2003, s. 32)

Ongelman näkymättömyydestä voidaan siirtyä keskustelemaan myös lasten näkymättömyydestä tai näkymisestä sosiaalityön auttamiskäytännöissä. Huoli asiasta on noussut esiin muun muassa Hannele Forsbergin (1998) tutkimuksessa, joka osoitti, että lastensuojelussa elää hyvin vahvana käsitys lasten auttamisesta vanhempia auttamalla. Avun kohdistuminen lapseen ja lapsen osallisuus eivät ole itsestään selviä asioita, vaan niiden toteutumiseen on tarpeen kiinnittää sosiaalityön käytäntöjä kehitettäessä erityistä huomiota. Lastensuojelun ensisijaisiksi asiakkaiksi tulisi mieltää lapset, ei heidän vanhempansa. (Eskonen 2005, 16-17.)

Aineistosta löytyy viittauksia paitsi pahoinpitely ongelman piilossa pysyttelemiseen, myös ratkaisuehdotuksia ongelman esiin saamiseksi.

”- Jos koulussa tämän teeman käsittely olisi osa etiikan tai uskonnontuntien ohjelmaa, lapset uskaltaisivat puhua enemmän.

- Suomessa puhutaan ”näkymättömistä lapsista”, joilla tarkoitetaan perheväkivallan kohteeksi joutuneita lapsia. Paremminkin voitaisi puhua sokeista aikuisista. Lapset ovat varsin näkyviä; heillä on mielipiteitä ja ajatuksia. Kysymys on siitä, näkevätkö aikuiset, [Ensi- ja turvakotien liiton kehittämispäällikkö] Mikko Oranen painottaa.” (Lapsen Maailma 12/2003, sivu 32)

Lasten pahoinpitelyteema ei näyttäydy lehtiartikkeleissa yksinomaan sosiaalihuollollisena teemana, vaan siihen viitataan myös muiden lasten ja nuorten parissa työskentelevien tahojen näkökulmasta. Yksi lehden pääkirjoituksista osoittaa useille eri tahoille selkeän, Lastensuojelulain mukaisen vetoomuksen ongelmaan puuttumiseksi.

”Eri alojen työntekijöiden on rohkeasti puututtava tilanteisiin, joissa epäilään lapsen pahoinpitelyä.” (Lapsen Maailma 5/2001, s. 2)

Eri ammattikuntien edustajista tulee mainitaksi niin terveydenhuollon kuin oikeuslaitoksen edustajilla olevan omat roolinsa väkivaltaa kokeneiden lasten kohtaamisessa.

*”Tohtori Annlis Söderholm joutuu työkseen Auroran sairaalassa auttamaan väkivallan kohteeksi joutuneita lapsia. - - -
- - - teki lähes kolmellesadalle poliisille kyselyn siitä, mitkä operatiiviset tilanteet rassaavat poliisityössä erityisesti. – Sijalla numero viisi oli kuolleen lapsen näkeminen ja sijalla numero kuusi väkivallan kohteeksi joutuneen lapsen näkeminen.”*
(Lapsen Maailma 6-7/1993, s. 24)

Omat mainintansa saavat myös opettajat ja nuorisotyöntekijät siinä missä rippikoulupapitkin. Ongelmaa lähestytään eri ammattikuntien näkökulmasta myös kysymyksellä salassapitosäädösten ja ilmoitusvelvollisuuden välisestä suhteesta.

”Miten toimii opettaja, joka epäilee oppilaansa olevan pahoinpitelyn uhri? Entä jos lasta hoitava lääkäri epäilee hyväksikäyttöä? Eri ammattikuntien näkökulmat poikkeavat toisistaan ja kaikki voivat vedota lakiin” (Lapsen Maailma 3/1997, s. 12)

Toisaalta yllättävän harvoin aineiston artikkeleissa silti suoranaisesti nimetään lasten kanssa työskenteleviä tahoja tai vedotaan eri ammattikuntien edustajiin. Useimmiten asiaa käsitellään yleisellä tasolla tuomatta ketään asiantuntijana tai käytännön toimijana sen erityisemmin esiin ellei oteta lukuun tutkimusten tuloksia esitteleviä tai kansainvälisten kongressien keskustelua sivuavia kirjoituksia esiin. Näissä tutkijat näyttäytyvät selkeästi aiheen asiantuntijoina ja jossakin tapauksissa jopa kritisoivat työntekijöiden näkemyksiä.

”Peltoniemi pitää kuitenkin kummallisina sellaisia päihdehuollon työntekijöiden näkemyksiä, joiden mukaan asiakasta ei saa syyllistää siitä, että hän asettaa lapselle kohtuuttomia paineita. – Lapsen edun tulee aina olla ensisijainen.” (Lapsen Maailma 6-7/90, s. 23)

Tätä voi pitää tutkimuksen keinona ottaa eroa käytännön toimintatapoihin kyseenalaistamalla työntekijöiden tapaa toimia ja etsimällä siihen uusia ratkaisukeinoja. Tällaisessa tapauksessa toki sosiaalityöntekijöiden ja tutkimuksen välinen vuorovaikutus ja keskustelu on tarpeen, mutta juuri siihen artikkelien voisi omalta osalta ajatella pyrkivänkin: tutkimuksen ja käytännön työn väliseen vuorovaikutukseen sekä viestien välittämiseen. Sosiaalityöntekijöiden ääni ei artikkeleissa kuitenkaan kovin selkeästi kuulu, joten tässä mielessä vuoropuhelu jää hieman yksipuoliseksi.

Lehtiaineistoni kertoo paitsi sisältönsä puolesta myös muutoin lasten pahoinpitelykeskustelun trendeistä. Keskustelu vilkastuu silloin, kun siitä asiasta ja ongelmasta on tuotettu yhteiskunnallisesti merkittävää uutta tietoa. Näin on tapahtunut aineiston ensimmäisen vuoden 1990 aikana Heikki Sariolan (1990) tutkimuksen julkaisemisen myötä. Tuohon vuoteen osuu kirjoitusten määrässä selkeä piikki. Aihe on puhuttanut ilmiön esiin nostamisen myötä. Sen jälkeen vastaavankaltaista tekstien yhtäkkistä määrällistä nousua ei ole havaittavissa, mutta muutoin kirjoituksista voi tehdä tulkintoja myös laajemmasta yhteiskunnallisesta keskustelusta.

5.3. Pohdintaa

Sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset ja lehtiaineisto puhuvat molemmat lasten pahoinpitelystä vakavana ja vaikeasti käsiteltävänä sekä helposti piilossa pysyttelevänä ongelmana, mutta lähestyvät asiaa hieman eri näkökulmista. Ongelmaan puuttumisen tarvetta ei kummasakaan aineistossa missään tapauksessa kyseenalaisteta, vaan päinvastoin molemmissa aineistoissa korostetaan ongelman merkitystä puuttumista vaativana. Lehtiaineistosta nousee esiin myös tarve sille, että asian parissa työskentelevillä tahoilla olisi edellytyksiä ongelmaan puuttumiseksi.

”Lasten pahoinpitelyyn pitää ehdottomasti puuttua. Puuttuminen ei ole aina helppoa ja varmasti vain jäävuoren huippu tulee esiin tapauksista.” (teksti 2)

”Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön tulisikin kyetä kohtaamaan se tosiasia, että lapsia kohdellaan kaltoin myös Suomessa. Tämä vaatii hyviä toimintamalleja, koulutusta ja työnohjausta. Tällöin mahdollistuu varhainen puuttuminen. Tavoitteena on nimenomaan ongelmien mahdollisimman varhainen tunnistaminen, ei syyllisten etsiminen.” (Lasten Maailma 7/2000, s. 2)

Sosiaalityöntekijät lähtivät antamieni tapauskuvausten nojalla käsittelemään molempien tilannekuvausten tapauksia perheessä tapahtuvasta väkivallasta käsin, vaikka itse asiassa jälkimmäinen tapauskuvaus ei viittaa siihen, että pahoinpitelyepäily olisi syytä kohdistaa suoraan johonkuhun perheenjäseneseen. Sosiaalityöntekijöiden tapa käsitellä asiaa viittaa siten siihen, että heidän kohtaamansa lapsiin kohdistuva väkivalta on useimmiten hänen vanhempansa tai vanhempiensa tuottamaa. Yhdessä tekstissä ongelma nimetään myös perheväkivallasta käsin, vaikka tilannekuvauksissani en ole tätä käsitettä esille tuonut.

”Perheväkivalta ja erityisesti lapseen kohdistuva väkivalta...” (teksti 4)

Pahoinpitely saa sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa merkityksiä myös perheen muihin ongelmiin liittyvänä asiana, johon lähdetään hakemaan ratkaisua perheen toimintakykyä vahvistavilla toimenpiteillä. Väkivaltakysymystä ei haluta sivuttaa, mutta toisaalta siihen ei myöskään nähdä tarvetta takertua liikaa. Myös lehtiaineistossa pahoinpitely liitetään

usein perheen sisäisessä toiminnassa oleviin ongelmiin ja vääränlaisiin käyttäytymismalleihin.

” [Ensimmäisellä] kotikäynnillä keskusteltaisiin oletettavasti tulleen ilmoituksen perusteella vanhempien alkoholinkäytöstä, lasten kasvatuksesta ja ristiriitatilanteiden ratkaisusta. Paljolti on kiinni perheestä, mihin keskustelua viedään. Väkiältä asiana tulisi saada esiin, mutta helppoa se ei ole, jos perhe ei ole yhteistyöhaluinen.” (teksti 1)

” Hän [tutkija Renuka Jeyarajah Dent] kertoo, että mahdollista väkivaltaisuutta saattaa ennakoida mm. huoltajan aikaisempia väkivaltaisuus, hänen mielenterveys- tai terveysongelmansa, persoonallisuushäiriöt, lääkkeiden väärinkäyttö tai omat hyväksikäytön lapsuuskokemukset.” (Lapsen Maailma 10/1999, s. 6)

Tässä mielessä perhepuhe leimaa molempia aineistoja ja samalla vahvistaa aiempien tutkimusten tulkintoja siitä, että lastensuojeluasiakkuus näyttäytyy useimmiten koko perheen asiakkuutena ja tulee harvemmin kategorisoitua omana yksittäisenä ongelmana (mm. Forsberg 1995, Forssen 1998). Useimmiten perhe nousee myös keskeiseen asemaan lasten pahoinpitelyongelman määrittäjänä ja käytännön toimenpiteissä on oikeastaan kysymys perheen toimintakyvyn vahvistamisesta hieman laajemmassa merkityksessä.

”... vaan hyviin tuloksiin päästään perheen kokonaisvaltaisella tukemisella. Koko perhe voidaan ohjata tilanteesta riippuen perheneuvolan, mielenterveystoimiston tai A-klinikan tuen piiriin.” (teksti 1)

”Perhettä ei ”jätetä yksin” vaan perheen kanssa jatkuu työskentely pitkään.” (teksti 3)

Sosiaalityöntekijöiden kirjoituksista on tulkittavissa perhekeskeisempi ote kuin lehtiaineistosta, jossa enemmän nostetaan ongelmaa esiin apua tarvitsevien lasten näkökulmasta. Suhtautumistavassa auttamisen kohteeseen on näin ollen eroa riippuen siitä, kuka asiasta puhuu. Sosiaalityöntekijät tarkastelevat lapsen auttamista koko perheen auttamista ajatel-

len lehtiaineiston tukiessa vahvemmin sitä näkemystä, että avun tulee kohdistua pahoinpidettyyn lapseen.

Perhekeskeisestä ongelman tarkastelusta huolimatta sosiaalityöntekijät muistavat silti myös lapsen olemassaolon ja tarpeen hänen auttamiseensa.

”Lastensuojelun puuttuessa lapsen tilanteeseen tulee aina myös muistaa keskustella lapsen kanssa ja huomioida hänet toimenpiteitä suunnitellessa.” (teksti 4)

”Lapsi tarvitsee myös paikan, jossa käydä läpi tapahtunutta. Terapiasuhte perheneuvolassa tulee tällöin kysymykseen.” (teksti 1)

Lapsen asema autettavana on monessa mielessä problemaattinen. Lapsilla on lain mukaan oikeus tulla kohdatuksi yksilönä ja osallistua oman asiansa päätöksentekoon, mutta sen toteuttaminen käytännössä ei ole aivan ongelmaton. Tähän viittaa myös Johanna Hurtig (2006, 191-193) pohtiessaan lasten huomioimista ja osallisuutta lastensuojelussa. Hänen mukaansa lasta osallistavassa työssä on kyse oikeanlaisten toimintamallien luomisesta, ei vain lasten asettamisesta arvioinnin ja työskentelyn kohteiksi. Kyse on enemmän lapsen erityisasemaan viittaavasta asenteesta kuin mistään muusta.

Sosiaalityöntekijöiden kirjoituksille on luonnollisesti hyvin leimallista lasten pahoinpitelyn tarkasteleminen käytännön tuon kautta kun taas lehtiaineisto puolestaan lähestyy ongelmaa teoreettisemmalla tasolla, aiheeseen liittyvän tutkimuksen ja tutkijoiden näkökulmasta käsin. Tämä huomio ei sinänsä yllätä, mutta huomio kiinnittyy silti siihen seikkaan, että sosiaalityöntekijät eivät kirjoituksissaan viittaa juuri millään tapaan työtään ohjaaviin tekijöihin. Menettelytavoista mainitaan sivumennen, mutta sen perusteella ei ole muodostettavissa käsitystä siitä, mikä työn sisältöjä käytännössä ohjaa. Sosiaalityöntekijät eivät myöskään viittaa mihinkään tahoihin asian auktoriteettina tai asiantuntijana, vaan tässäkin suhteessa ongelma määrittyy heidän oman toimintansa kautta. Toisaalta he eivät nosta myöskään anna itselleen erityistä paikkaa asiantuntijan roolissa. Lasten pahoinpitelyä tulkitaan ikään kuin ei-kenenkään-suulla yleisiin menettelytapoihin nojaten.

”Menettelytapa on meillä se, että...” (teksti 3)

”...on mielestäni eräs menettelytapa seuraava.” (teksti 3)

Lehtiaineiston käsittelyn yhteydessä nostin esiin pahoinpidellyn lapsen ja hänen perheensä auttamisen tulleen tarkastelluksi eri viranomaisten näkökulmasta. Vastaava moniammatillinen orientaatio näyttäytyy myös sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa heidän viitatessaan eri yhteyksissä myös muihin viranomaistahoihin. Moniammatillisuuteen viitataan puhumalla lähinnä yhteistyöstä eri tahojen kanssa. Käytännön työssä on toisinaan myös kyse vain asiakkaan ohjaamisesta toisen viranomaisen autettavaksi.

”Koko perhe voidaan ohjata tilanteesta riippuen perheneuvolan, mielenterveys-toimiston tai A-klinikan tuen piiriin. Yhteistyö koulun kanssa on myös tärkeää.” (teksti 1)

Moniammatillisuus on itse asiassa noussut ja nousemassa varsin keskeiseksi sosiaalityön kentällä, ja kaiken kaikkiaan moniammatillinen yhteistyö on alettu nähdä hyvin olennaisena kaikkien hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi. Ihmisten elämän ongelmat ovat niin monimutkaisia, että niiden ratkaisujen etsimiseen tarvitaan asiantuntijoita, ja toisaalta hyvinvointiin liittyvien kysymysten ratkaisemiseksi koetaan tarvittavan nimenomaan monien eri alojen asiantuntemusta. Tämä sama moniammatillisuuden tarve näkyy myös lapsen kohtaamaa väkivaltaa käsiteltäessä. (Paavilainen ja Pösö 2003b, 45-50.) Käytännössä sosiaalityöntekijä tulee käsitelleeksi pahoinpidellyn lapsen asiaa juuri koskaan yksin, joten tässäkin suhteessa keskustelu moniammatillisesta työstä on varmasti paikallaan.

Esitin opinnäytetyölleni kysymyksen kuka puhuu lasten pahoinpitelystä asiantuntijana, mutta en koe löytäneeni suoraa vastausta tähän kysymykseen. Vastaus on yhtä tulkinnanvarainen asia kuin koko lasten pahoinpitely sosiaalisena ongelmana ylipäätään. Yhtäällä asiantuntijana näyttäytyy viranomaistaho ja toisaalla tutkimus riippuen siitä, missä yhteydessä asia on esillä. Tämä havaintoni asettuu oikeastaan tukemaan sitä näkemystä, että sosiaalityöhön liittyvä akateeminen tieto ja alan ammattikäytäntö ovat onnistuneen lähestymään toisiaan muista tieteenaloista poikkeavalla tavalla (Karvinen ym 2003, 9-10). Sosiaalityön ja lastensuojelun asiantuntijuuden muodostavat tutkimus ja käytäntö yhdessä.

6 LOPUKSI

Lasten pahoinpitelystä puhuvat monet eri tahot niin sosiaali- ja terveydenhuollossa kuin näihin aloihin liittyvässä tutkimuksessa. Ongelma saa eri tahojen puheissa hieman erilaisia merkityksiä ja tulkintoja. Sosiaalityöntekijät tarkastelevat asiaa yhdestä näkökulmasta ja tutkimus toisesta. Merkittävien suuria eroja näiden tahojen puhe- ja tarkastelutavoissa on tullut silti huomanneeksi. Pääasiassa ongelmasta puhutaan samansuuntaisin käsittein ja samanlaisista lähtökohdista. Ongelman keskeiseksi kohteeksi nostetaan lapset, mutta asiaa lähestytään silti useimmiten asiantuntijoiksi itsensä nimeävien aikuisten näkökulmasta.

Suurimpana kysymyksenä lasten pahoinpitelyä tarkastellessa nousee esiin lähinnä ongelman käsitteellinen kirjavuus, johon olen tutkimukseni yhteydessä tullut moneen kertaan törmänneeksi. Samalla ilmiöllä on monta eri nimeä ja vähintään yhtä monta lähestymistapaa. Yhtäällä ilmiöstä puhutaan kotiväkivallan, perheväkivallan tai lähisuhdeväkivallan nimellä ja toisaalla keskustellaan lasten pahoinpitelystä ja kaltoinkohtelusta tai hoidon laiminlyönnistä. Kysymys on lähinnä puhujan valinnasta.

Sosiaalityön tutkimus on suunnistanut 2000-luvulla kokonaan uusille urille ja tunnen jääneeni tässä asiassa ajan jalkoihin. Tutkimukseni aloittamisesta tulee kuluneeksi pian kymmenen vuotta, jonka ajan olen lähestulkoon kokonaan ollut sosiaalityön ulkopuolella. Kymmenessä vuodessa on ehtinyt tapahtua paljon niin sosiaalityön tutkimuksen kuin oletettavasti myös alan viranomaiskäytäntöjen taholla. Lastensuojelukun tutkimus ja käytännön työ ovat lähestyneet toisiaan entisestään. Toisaalta uusi lastensuojelulaki on astunut vasta hiljattain voimaan ja tuonut omat uudet haasteensa alan ammattilaisille käytännön työtä ajatellen.

Aineistoni ja tutkimusotteeni ovat molemmat osoittautuneet hyvin haastaviksi ja aika ajoin asettaneet minut pohtimaan koko opinnäytteen aloittamista alkutekijöistään. Tähän pohdintaan on sisältynyt myös kysymys aineistoni vanhentumisesta sekä siitä, että koen jossain määrin vieraantuneeni opinnäytetyöni aiheesta vuosien varrella. Saatettuani työni nyt vihdoin päätökseen voin kuitenkin olla tyytyväinen siihen, että se tuli tehtyä.

Lähes kymmenen vuotta sitten kerättyihin sosiaalityöntekijöiden kirjoituksiin liittyen olisi sinänsä mielenkiintoista nähdä, mitä aineistolleni tapahtuisi jos voisin siirtää sen tähän päivään. Tapahtuisiko sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa jotain merkittävää vai olisiko niistä luettavissa samat asiat kuin nyt? Miten itse tarkastelisin asiaa, jos suhteeni sosiaalityöhön ja lastensuojeluun olisi ajantasaisempi? Mitä joku muu saisi aineistostani irti?

LÄHTEET

- Aronen, Marja-Leena (1994): Nuorten kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa Törrönen Maritta (toim.): Lapsen etu viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Bardy, Marjatta (1989): Uhkat, uhrit ja arjen sankarit. Lastensuojelu tutkimuksen valossa. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 2/1989. Helsinki: Sosiaalihuollitus.
- Cooper, David M. (1993): Child abuse revisited : children, society, and social work. Buckingham: Open University Press
- Cooper David M. and Ball David (1987): Social Work and Child Abuse. Basingstoke: MacMillan Education
- Corby Brian (1987): Working with child abuse: social work practice and the child abuse system. Philadelphia, Pa.: Open University Press .
- Coupland Nikolas (edit.) (1998): Styles of Discourse. London: Croom Helm
- Doyle Celia (1997): Working with abused children. Mcmillan Press Ltd.
- Eronen Tuija (2007): Katsaus 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. 15.8.2007. Sosiaalialan kehittämishanke. Lastensuojelun kehittämissuunnitelma.
- Eskola Jari (1991): Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa – tekninen opas aloittelijalle. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen työraportteja B:33/1991. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Eskola Jari (1997): Eläytymismenetelmäopas. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskonen Inkeri (2005): Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta? Tampere: Tampere University Press.
- Eskonen Inkeri, Korpinen Johanna ja Raitakari Suvi (2006): Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg Hannele, Ritala-Koskinen Aino ja Törrönen Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 21-44.
- Forsberg Hannele (1998): Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

- Forsberg Hannele (1995): Perhe ja elämän eväät. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Pösö Tarja (toim.): Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat - konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Forsberg Hannele (1994): Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. Helsinki: STAKES.
- Forsberg Hannele, Ritala-Koskinen Aino ja Törrönen Maritta (2006): Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Forsberg Hannele, Ritala-Koskinen Aino ja Törrönen Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-18.
- Forsberg Hannele, Ritala-Koskinen Aino ja Törrönen Maritta (toim.) (2006): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Forssen Katja (1993): Suojaverkon lapsiperheet. Tutkimus kasvuolopuutteiden takia lastensuojelun asiakkaana olevien perheiden elämänhallinnan ongelmista ja perheiden kanssa tehdystä sosiaalityöstä. Turun yliopisto, sosiaalipolitiikan julkaisuja, sarja A:2. Turku: Turun yliopisto.
- Halila Ritva, Kivitie-Kallio Satu, Sirkku Niemi, Jussi Mertsola, Annlis Söderholm (toim.) (2004): Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Hall Christopher (1997): Social work as narrative. Storytelling and persuasion in professional texts. Aldershot: Ashgate.
- Heiliö Pia-Liisa (1994): Onko lapsen salaisuuksilla suojaa? Teoksessa Törrönen Maritta (toim.): Lapsen etu viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Helavirta Susanna (2005): Lasten hyvä ja huono elämä eläytymistarinoiden valossa. Teoksessa Forsberg Hannele, Ritala-Koskinen Aino ja Törrönen Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 195-219.
- Holmberg Tiina (2000): Lapset ja perheväkivalta. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. Stakes / Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti. Helsinki: Lasten keskus.
- Hurtig, Johanna (2006): Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg Hannele, Ritala-Koskinen Aino ja Törrönen Maritta (toim.): Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 167-194.

- Jokinen Arja & Juhila Kirsi (1991): Diskursseja rakentamassa - näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Jokinen Arja & Juhila Kirsi (1999): Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54-97.
- Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero (1999): Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero (1993): Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Pösö Tarja (toim.) (1995a): Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat - konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Pösö Tarja (1995b): Tulkitseva sosiaalityö. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Pösö Tarja (toim.): Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat - konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 9-31.
- Jokinen Arja & Suoninen Eero (2000): Rikoksesta resurssi. Narratiivien rakentuminen sosiaalityön kohtaamisessa. Teoksessa Karvinen Synnöve & Pösö Tarja & Satka Mirja (toim.): Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Juhila Kirsi & Pösö Tarja (2000): Sosiaalityön toimintakulttuurit. Etnografista ymmärrystä ja diskurssianalyttistä tarkastelua yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksistä. Teoksessa Karvinen Synnöve & Pösö Tarja & Satka Mirja (toim.): Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Juhila Kirsi & Suoninen Eero (1999): Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 233-252.
- Karvinen Synnöve & Pösö Tarja & Satka Mirja (toim.) (2000): Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kempe C. Henry ja Kempe Ruth S. (1981): Lasten pahoinpitely. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Alkuperäinen teos Child Abuse, ensimmäinen painos 1978.
- Kiviaho Pirkko (1993): Perheväkivallasta. Sosiaalinen aikakauskirja 6/93. Sosiaali- ja terveyspoliittinen julkaisu. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Kivinen Tarja (1989): Viimeinen pari verkosta ulos. Selvitys lastensuojelun tilasta ja kehityksestä. Sosiaalivaltion julkaisuja 11/1989. Helsinki: Kirjapaja.
- Lampi, Eija (1983): Piesty lapsi. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Lindgren Klaus (1994) (toim.): Lapsiraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Lastensuojelulaki (1983/683)
- Lastensuojelulaki 417/2007
- Lastensuojelun Keskusliiton tiedote 5.2.2008: Yhä useampi tuomitsee lapsen kurittamisen - kuritusvaltaa käytetään silti yleisesti [verkkajulkaisu]. Lastensuojelun Keskusliitto <http://www.lskl.fi>. Viitattu 12.4.2008.
- Lavalette Michael & Pratt Alan (edit.)(1997): Social policy. A conceptual and Theoretical Introduction. London: SAGE Publications..
- Lehtonen Anja & Perttu Sirkka (1999): Naisiin kohdistuva väkivalta. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Leskinen Riitta (1982): ”Kuka kuulisi minua” – perheväkivalta lapsen silmin. Helsinki: Ensi Kotien Liitto.
- Merrick (1996): Social work and child abuse. London: Routledge.
- Miten auttaa lasta (1993). Lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Mullender (1997): Domestic violence and social work. The challenge to change. Teoksessa Lavalette Michael & Pratt Alan (edit.): Social policy. A conceptual and Theoretical Introduction. London: SAGE Publications.
- Oranen, Mikko (2001): Juuret, raamit ja numerot – Lapsen aika projektina. Teoksessa Oranen Mikko (toim.): Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 13-40.
- Oranen Mikko (2004): Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Halila Ritva, Kivitiie-Kallio Satu, Sirkku Niemi, Jussi Mertsola, Annliis Söderholm (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Oranen Mikko (toim.) (2001): Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Paavilainen Eija (1998): Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Paavilainen Eija ja Pösö Tarja (2003) (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo Helsinki: Werner Söderström Oy.

- Paavilainen Eija ja Pösö Tarja (2003a): Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiönä. Teoksessa Paavilainen Eija ja Pösö Tarja (2003): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Paavilainen Eija ja Pösö Tarja (2003b): Moniammatillinen orientaatio perheväkivaltaan. Teoksessa Paavilainen Eija ja Pösö Tarja (2003): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Paavilainen Eija, Åstedt-Kurki Päivi ja Paunonen Marita (1996): Lasten kaltoinkohtelu perheessä: Pahoinpitelyä, hyväksikäyttöä, laiminlyöntiä – käsiteanalyysi. *Hoitotiede* 8, 111-118.
- Parton Nigel, Thorpe David and Wattam Corinne (1997): *Child Protection, Risk and the Moral Order*. Macmillan Press Ltd. Printed in Hong Kong.
- Peltoniemi Teuvo (1984): *Perheväkivalta*. Helsinki: Otava.
- Pithouse Andrew & Atkinson Paul (1988): Telling the Case: Occupational Narrative In Social Work Office. Teoksessa Coupland Nikolas (edit.): *Styles of Discourse*. London: Croom Helm, 183-200.
- Pulma Panu (1987): Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Teoksessa Pulma Panu ja Turpeinen Oiva: *Suomen Lastensuojelun historia*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Pulma Panu ja Turpeinen Oiva (1987): *Suomen Lastensuojelun historia*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Puustinen-Korhonen Aila (1994): Lapsen kuuleminen lastensuojelussa. Teoksessa Törrönen Maritta (toim.): *Lapsen etu viidakon laki*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Pösö Tarja (1995): Lasten pahoinpitely lastensuojelussa - ollako vai eikö olla? Teoksessa Jokinen Arja, Juhila Kirsi ja Pösö Tarja (toim.): *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma*. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto
- Pösö Tarja (1999): Lastensuojeluturismia. Tutkija selityksineen pulassa. Artikkelit *Ensi- ja turvakotien liiton jäsenlehdessä* 4/99. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Rajavaara Marketta (1992): Tavallisesta perheestä tapaukseksi. Sosiaalitoimiston asiakastyö arvioinnin kohteena. Lahti: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

- Sariola Heikki (1990): Lasten väkivalta ja seksuaalikokemukset. Kotona koettu väkivalta ja seksuaalikokemukset aikuisten kanssa. Tutkimus suomalaisista peruskoulun 9.-luokkalaisista vuonna 1998. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Soydan Haluk (1995): A cross-cultural comparison of how social workers in Sweden and England assess a migrant family. *Scandinavian Journal of Social Welfare* 4/1995: 85-93.
- Soydan H. & Stål R. (1994): How to use the vignette technique in cross-cultural social work research. *Scandinavian Journal of Social Welfare* 3/1994: 75-80.
- Suoninen Eero (1993): Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero: Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 48- 74.
- Söderholm Annlis (2004): Johdanto. Teoksessa Halila Ritva, Kivitie-Kallio Satu, Sirkku Niemi, Jussi Mertsola, Annlis Söderholm (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Taskinen Sirpa (1982): Lasten pahoinpitely ja hoidon laiminlyönti. Sosiaalihuollon julkaisuja 1/1982. Lääkintöhallituksen tutkimuksia 24/1982. Helsinki: Sosiaalihuollon, Valtion painatuskeskus.
- Taskinen Sirpa (1993a): Perheiden auttaminen. Teoksessa Miten auttaa lasta. Lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Taskinen Sirpa (1993b): Väkivalta on vallan väärinkäyttöä. Teoksessa Miten auttaa lasta. Lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Turunen Merja-Maaria (2004): Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisistä seurauksista. Teoksessa Halila Ritva, Kivitie-Kallio Satu, Sirkku Niemi, Jussi Mertsola, Annlis Söderholm (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Törrönen Maritta (toim.) (1994): Lapsen etu viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Väkivaltaa kokeneiden ammattiauttaminen (1998). Opas ammattihenkilöstölle. Terveystieteiden maisteri Sirkka Perttu ja erikoislääkäri Anna-Liisa Söderholm. Sosiaali- ja terveysministeriön ehkäisevän sosiaalipolitiikan osasto. Oppaita 1998:1 fin.

LIITE 1: Kirje tutkimukseen lupautuneille sosiaalityöntekijöille

Annukka Kyytinen
Näsilinnankatu 16 C 4
33210 Tampere
puh. xxx-xxx xxxx
e-mail. xxxxx

29.11.1999

Hyvä Sosiaalityöntekijä,

Kiitos lupautumisestasi lasten pahoinpitelyä käsittelevään pro gradu -tutkimukseeni. Pro gradussani tarkastelen sosiaalityön ja lastensuojelun käytäntöä ja resursseja lasten pahoinpitelyn kohtaamisen ja siihen puuttumisen kannalta. Lastensuojelun parissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemukset ongelmasta ja sen olemassaolosta ovat minulle näin ollen tärkeitä ja muodostavat oleellisen osan aineistostani, jonka keräämiseen kirjallisessa muodossa päädyin lähinnä kokeilumielessä. Mukavaa, että tutkimustapani on saanut myönteisen vastaanoton.

Oheinen tehtävä ohjaa Sinua kirjoittamaan kokemuksiasi ja näkemyksiäsi lasten pahoinpitelystä. Tehtävä on tarkoituksellisesti jätetty melko avoimeksi, jotta kukin tutkittava voisi kirjoittaa haluamallaan tavalla ja tyylillä, mutta mikäli se herättää kuitenkin kysyttävää, voit kääntyä puoleeni joko puhelimitse tai sähköpostitse. Palautuskuoressa voit lähettää tekstisi suoraan minulle – mielellään mahdollisimman nopeasti, mutta viimeistään vuosittain loppuun mennessä. Tehtäväpaperia ei tarvitse palauttaa.

Aineiston keruun onnistumisesta riippuu työni eteneminen, mutta tavoitteenani on saada työni päätökseen ensi kevään aikana. Valmiin työn toimitan myös Sinun toimipaikkaasi.

Ystävällisin terveisin,

Annukka Kyytinen

LIITE 2: Aineistolähteet aikajärjestyksessä

1990

- Järvinen Seppo (1990): Väkivallaton on uuden vuosikymmenen suuri haaste. Lapsen Maailma 4, 40-41.
- Niklander Soila (1990): Huolenpitoa äideistä ja lapsista. Lapsen Maailma 2/1990, 48-51.
- Niklander Soila (1990): Lasten uskottavuus. Lapsen Maailma 6-7/1990, 23.
- Niklander Soila (1990): Turvakotitoimintaa Suomessa. Lapsen Maailma 2/1990, 51.
- Pohjoismainen kongressi pohti lasten väkivaltaista kohtelua (1990). Lapsen Maailma 6-7/1990, 22-23.
- Sariola Heikki (1990): Tuore tutkimus osoittaa: Lapsiin kohdistuva väkivalta yleistä, seksuaalinen hyväksikäyttö erityisongelma. Lapsen Maailma 4/1990, 25-29.
- Sariola Heikki ja Taskinen Sirpa (1990): Lasten laiminlyönti ja pahoinpitely. Lapsen Maailma 11/1990, 32-33.
- Taskinen Sirpa (1990): Piilokuvaan kätkeyty viesti. Lapsen Maailma 4/1990, 2.

1992

- Lausunto Tanen väkivaltajoston mietinnöstä (1992). Lapsen Maailma 5/1992, 16.
- Sariola Heikki (1992): Kansainvälinen kampanja suunnitteilla lasten ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi. Lapsen Maailma 8/1992, 30-31.

1993

- Halttunen Seppo (1993): Väkivallan varjot synkkenevät perheiden yllä. Lapsen Maailma 5/1993, 21.
- Helminen Marjut (1993): Kun lapsi kuolee väkivaltaisesti. Lapsen Maailma 6-7/1993, 24

1994

- Helminen Marjut (1994): Yksin kotona - hyväksikäytettynä hoidossa? Lapsen Maailma 12/1994, 26.

1995

Perheväkivalta virallisen syytteen alaiseksi (1995): Lapsen Maailma 9/1995, 7.

1996

Romppainen Päivi (1996): Paloheimon kiistelty kysymys: Miten meitä on kohdeltu lapsena? Lapsen Maailma 1/1996, 44-45.

Sariola Heikki (1996): Ovatko lapset turvassa? Lapsen Maailma 10/1996, 18-19.

1997

Holopainen Katja (1997): Salassapitosäädökset vastaan ilmoitusvelvollisuus. Kertoako vai ei? Lapsen Maailma 3/1997, 12-13

Lait, käytäntö ja teoria Riihimäellä (1997). Lapsen Maailma 3/1997, 14.

Helminen Marjut (1997): Eroon perheväkivallan vähättelystä. Lapsen Maailma 9/1997, 25.

1999

Voiko perheessä esiintyvää väkivaltaa ennakoida? (1999). Lapsen Maailma 10/1999, 6.

Honkavaara Pirjo (1999): Hengenvaarassa. Lapsen Maailma 10/1999, 6.

Niklander Soila (1999): Paha vauvan elämässä. Kuka sietää nähdä, kuulla, toimia? Lapsen Maailma 12/1999, 26-27

Niklander Soila (1999): Eniten puutetta perhepaikoista. Lapsen Maailma 12/1999, 27.

2000

Vainikainen Tuula (2000): Yksikin lyönti on liikaa. Lapsen Maailma 9/2000, 13.

Kanerva Anne (2000): Perheväkivallasta vaietaan usein liian pitkään. "Tämä lyönti sai olla viimeinen". Lapsen Maailma 11/2000, 12-13.

Upanne Mauri (2000): Lapsen onnettomuus - tapaturma, hoidon laiminlyönti vai pahoinpitely? Lapsen Maailma 7/2000, 2.

2001

Upanne Mauri (2001): Kuritus ei ole tehokas kasvatustekniikka. Lapsen Maailma 5/2001, 2.

2002

Tuomaala Tuija (2002): Kun elämä muuttuu painajaiseksi. *Lapsen Maailma* 5/2002, 22.

Väkivalta puheeksi käytännön mallien avulla (2002): *Lapsen Maailma* 5/2002, 17.

Kanerva Anne (2002): Miksi nuori tappaa? *Lapsen Maailma* 10/2002, 12-13.

2003

Tuomaala Tuija (2003): Väkivalta periytyy. *Lapsen Maailma* 1/2003, 41.

Lammi-Ketoja Ulla-Maija (2003): Näkymätön lapsi. *Lapsen Maailma* 12/2003, 32-33.

Lammi-Ketoja Ulla-Maija (2003): Kun sisin on mustelmilla. *Lapsen Maailma* 12/2003, 36.

Vanas Antti (2003): Hyväksikäyttö on aina poliisiasia. *Lapsen Maailma* 12/2003, 36-37.